

La 1 August s'a pus sub tipar volumul

„Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România“
de ION CLOPOTEL.

Manuscrisul a fost distins de „Astra“ cu premiul Scotus Viator în 1921; depus de către „Astra“ la Casa Școalelor, s'a pierdut și a fost găsit abia acum în sel-tarele funcționarului decedat Pascal Dumitrescu.

Volumul conține sute de documente, a căror importanță politică pentru isto-ria Ardealului și României unite nu poate scăpa nimănui.

Pentru a ne putea orienta asupra tirajului, rugăm pe onorații cititori a co-manda de pe acum volumul la administrația „Societatea de mâine“: un exem-plar 100 lei.

Pentru preoții și învățătorii cari comandă cel puțin 10 exemplare acordăm 25% rabat.

INDUSTRIA SÂRMEI S. A.

Cluj, Calea Victoriei No. 29.
Expozitura București, Mihai Vodă 15.

Produce :

FIER DE BETON, FIER DE CERCURI,
FIER COMERCIAL, SÂRMĂ LAMI-
NATĂ, SÂRMĂ TREFILATĂ ÎN
TOATE DIMENSIUNILE ȘI CALITĂ-
ȚILE, CUIE TOATE DIMENSIUNILE
ȘI SPECIALITĂȚILE, SCOABE, AR-
CURI DE MOBILĂ, AGRAFE DE BIROU

SCHMOLL-PASTA

CREMĂ RENUMITĂ DE GHETE

BRĂȘOV

Inainte de plecare la
băi, căutați neapărat

Depozitul asortat în toate articolele

**Societate
Anonimă**

pentru Industria de Pielărie

Oradea Mare

Bul. Reg. Ferd.

Cluj

Cal. Reg. Ferd. 2

Satu Mare

str. Lucaciu

Fabrica: Oradea-Mare, Strada Aradului No. 23

Magazin de candelabre
pentru Ardeal S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand 11

Mare depozit de lămpi
și material electric!!

Vânzare en-gros și en-detail

„ALBINA“

Intreprizite și Societate
Comercială Anonimă

CLUJ, PIAȚA GĂRII

Telefon: 5-71

LINE PROPRIE DE GARAJ.
— INMAGAZINEAZĂ TOT
FELUL DE MĂRFURI. —
ACORDĂ ÎMPRUMUT PE GAJ
DE MARFĂ. — FINANTEAZĂ
AFACERI COMERCIALE ȘI
INDUSTRIALE

IMPORT-EXPORT

Capital social 6,000.000 Lei

Petreceți sezonul ultim la băile de
pucioasă și acid carbonic Văta de jos

Băile zac în hotarele județelor Arad și Hunedoara pe șesul romantic al văii Crișului-Alb, care este încunjurat cu munți. — Are gară directă pe linia căilor ferate Arad—Brad a C. F. U. Arad-Cenad. Poștă și telegraf. Mersul trenurilor dela Arad: 7-05, 12-08, 16-10, 19-10. — Aceste băi pucioase cu acid carbonic disouă de o apă de natură caldă cu temperatura de 28 gr. — 38 gr. C. care de mai mulți secolii vindecă cu un rezultat miraculos reumatismul, cursoarea, mărirea, soroala, issias, carie, inflamație, paralisia, vână emoroidală, lărgire de vână și deosebite boale femești. — Folosind apa minerală la beut are un minunat efect terapeutic și vindecător la intestine. — În vilele admirabile edificate în parcul recoros Onorațiilor oaspeții le stă la dispoziție 50 camere aranjate comod. Afară de aceea în oomuna din vecinătatea băilor se pot că-păta camere cu prețuri moderate. — Medic stabil ai băii. Aer excelent muntos scutit de praf, locuri minunate de excursiuni, musică țigănească, petreceri cu dans, cabareti și reprenenții tea-trale, local de tenis și cugărie. Cursalon. Scaldă caldă.

FABRICA DE PIELĂRIE
GHETE, CURELE DE TRANSMISIE
PIELĂRIE FINĂ

FRĂȚII RENNER & Co.

SOC. AN. — CLUJ

ADRESA TELEGR.: „DERMATA“.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:

ION CLOPOTEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

CALEA VICTORIEI 51.

TELEFON 308

PIAȚA UNIREI No. 8.

Cluj, Dum. 26 Sept. și 3 Oct. 1926

Anul III

N-rele 39—40

NUMĂRUL: LEI 20

Unde munca și timpul n'au nicio valoare

Două săptămâni în Valea Crișului Alb și trei săptămâni în văile Arieșului mic și mare am observat viața țărănilor noștri celor mai părăsiți și celor mai necăjiți. Cu toate că ei au dat, față de toată lumea, desmințirea categorică a afirmațiilor susținute de detractorii noștri, cari ne contestau dreptul de popor independent că n'am avea istorie, prin răzcoalele cari duceau în mod fatal la dărîmarea împărățiilor străine și impilatoare, totuș încă nu s'a trezit simțămîntul general al Statului și societății de obligațiune față de ei de a concentra toate silințele întru dezrobirea lor economică și culturală. Revoluțiile motilor sunt pietrele de demarcație pentru epocile diverse ale istoriei românești.

Ici-colo s'a ridicat câte un monument martirilor ale căror revoluții au fost sufocate și înecate în sânge, însă adevărata amintire a acelor eroi nu se poate prăznuî decât hotărîndu-ne să nimicim rădăcina răului, să punem capăt nemulțumirilor mari economice cari torturează viața motilor.

Și pentru aceasta este necesar să ne declarăm pentru soluții integrale. Imi permit a fixa aci câteva soluții ca niște concluziuni firești ale descrierilor întreprinse. Cred, că este vremea să scăpăm de o mare jenă a Statului român.

Întăiu de toate am ferma convingere, că nu se poate face nimic pentru mulcomirea gravelor lipsuri, decât prin crearea unei regiuni administrativ-politice care să cuprindă munții metalici, munții apuseni și munții bihoreni, ori mai precis: plasele Hălmagiu, Baia de Criș, Brad, Abrud, Cămpeni, Vașcău, Huedin, Gilău, Jara de jos și Baia de Arieș. Fie că s'ar face o mare prefectură a populației cu condiții economice inferioare, fie că s'ar crea două sau chiar trei prefecturi unite într-o regiune administrativă superioară. Actualmente șase prefecturi supralicitează problemele munților, însă se sbat

pe uscat și nu pot porni nici o reformă în favoarea muntenilor, căci munții sunt divizați administrativ. Crearea regiunii acesteia de stat ar aduce cu sine imediate și radicale schimbări, căci ea ar avea bugete proprii și s'ar putea consacra cu toată răvna chestiunilor mari de viață ale motilor.

Dar pentruca regiunea cea nouă să fie capabilă a-și aduce la bun sfârșit lucrările, ea trebuie să-și aibe o administrație-model, ai cărei titulari să cunoască temeinic cele trei probleme ale munților: minieră, forestieră și agrară. Aici n'au ce căuta agenții politici și slujbașii fără pricepere și fără cultură profesională-administrativă. Majoritatea românilor din regiunea trasată de noi își duc o viață de zileri, de muncitori lăsați în voia sorții și bătuți de toate vânturile. Ei își susțin existența mizeră din ocupația lor de proletari minieri, forestieri și agrari. În înfățișările mele, întemeiate pretutindeni pe statistici, documente oficiale și pe verificări personale, am dat amănunte cât se poate de complete despre laturile vieții social-economice din plasele Avram Iancu și Cămpeni și am avut ocazia să observ și aspectele celorlalte sate din plasele învecinate: în administrația regiunii să fie aplicați numai funcționari capabili să rezolve cele trei probleme cardinale.

Necesitățile primordiale ale românilor proletarizați nu pot fi împăcate decât dacă administrația regiunii acesteia autonome va căuta să deslege în mod fericit chestiunea drumurilor. Motii și zărăndenii trebuie să aibe acces la șesurile dimprejur: să li se facă șoseaua Vidra de sus—Găina—Hălmagiu pentru a pătrunde ușor în valea Crișului Alb, șoseaua Lăpuș—Băița peste munții bihoreni, șoseaua Albac-Beliș-Huedin și șoseaua Cămpeni Gilău-Cluj. Aceste șosele ar promova în grad mare interesele, ar aduce curenți noi de aer și prosperitate, ar fi ven-

tilația binefăcătoare a munților. Șoselele vechi trebuiesc restaurate și bine întreținute, căci astăzi ele sunt o sfi-dare ce provoacă murmur. Apa mare a Arieșului stă gata pentru o electrificare a munților cu foarte multă ușurință. Numai tramvaiul electric poate să împace neajunsurile aprovizionării cu cereale și ale circulației. Liniile s'ar întrebuința pentru transporturile bogățiilor din munți. Inșiși vidrenii cei cu mintea luminată mi-au vorbit de nevoia trenului electric.

De imediată actualitate este crearea de birouri ale celor fără de lucru. Birourile ar face publicitatea trebuincioasă pentru a se ști că aici în munți se oferă atâtea brațe și ar fixa minimumul urcat de salarii. Astăzi motul se oferă singur oricui și nu arareori el este păcălit de exploatatori fără milă după ce l-au momit să călătorească sute de kilometri, depildă până în munții Vrancei. Birourile de lucru, supravegiate de stat, ar aduce multă siguranță în viața rătăcitorilor fără țară... Sindicalizarea muncitorilor forestieri și agrari este o mare necesitate pentru existența lor.

Dar desigur, că aceste birouri de lucru ar înceta, de îndatăce inițiative particulare, sub scutul unor societăți cinstite ori chiar al statului, ar crea aici fabrici pentru toate uneltele ce se pot produce din lemn, dela mobila fină până la păpuși, jucării, donițe, bastoane, fluere, candelabre, cruci etc. Vagabondajul ar înceta imediat și prilejurile de muncă oferite aici acasă ar transforma ca prin farmec fața munților, iar populația ar binecuvânta odihna dată gospodăriilor lor bătute astăzi de toate vifornite.

N'ar mai fi nevoie ca motul să taie pe furis lemnul riscând pedepsele grele de astăzi, să-și transporte lemnul cu carul ori să-și încarce pe cal chișițe și să plece departe, rob al întâmplă-

Din problemele Astrei

rilor. Tăierea lemnului peste tot să nu se mai facă în mod individual, ci de către asociații de-aole lor. Biroul asociației valorifică lemnul și se îngrijește să aducă alimente pe același preț ca pe șesul Olteniei ori Banatului. Nu mai vorbesc de enorma izidă a lemnului, lucrat astăzi în ferestie (cherestele) primitive, apoi omul taie numai atât cât are nevoie de o grabnică precupețire pentru a-și strânge bani, restul este părăsit în codri, pradă putrezirii. Niste ferestre-model curmă risipa, iar tăierea sistematică este o îndatorire generală de crutare a acestei bogății care este lemnul.

Se înțelege, că este un lucru foarte uman ca societățile ce se îmbogățesc din munți să admită ca și populația locală să aibe acțiuni, să fie interesată și muncitorimea la întreprinderi. Motul nu trebuie să fie tot cu jindul în gură și provocat de bogățiile smulse pământului său.

Se impune în general să se creeze un sistem de cooperative, din inițiativa particulară și cu concursul neprețutat al statului, pentru exploatarea în comun a lemnului pentru a reimpăduri sistematic, cooperative de desfacere a produselor, cooperative de aprovizionare și consumație, cooperative de fabricare a brânzeturilor și lăptăriilor, a mobilei și oricăror obiecte de lemn, ca și cooperative de credite și economii.

O bună biopolitică ar înzdrăveni vitalitatea motilor lăsați pradă astăzi tuturor superstițiilor.

Planul acesta de renaștere economică desigur că n'ar putea fi dus la îndeplinire fără școală, care să dea priceperea tehnică și cunoștințele reclamate de împrejurările specifice. Cele mai înalte, școli de meserii și agricultură aici și-ar avea cea mai potrivită și mai justă rațiune.

Oricât de mari ar fi investiriile, ele ar fi încurând acoperite din abundența ce ar fi prilejuită. Munții ar fi atracția tuturor. Minunile naturale ar fi cerce-tate de oricine. Deîndatăce s'ar da posibilitatea tehnică de cercetare a munților, începând cu școlile până la generațiile cele mai în vârstă s'ar grăbi să pășiască pe pământul de care vorbesc atâtea pagini ale istoriei patriei.

Inceputul este greu, însă el nu poate întârzia prea mult. Munții au nevoie de o administrație a lor și cât se poate de autonomă. Deîndatăce se va face această spargere de teren, nimic nu mai poate opri elanul realizărilor generoase cari trebuie să ne preocupe conștiința.

Ion Clopoșel

Știm aproape cu toții ce a făcut asociația culturală „Astra” pentru poporul român din părțile ardelen. Istoria culturii acestui popor în cei 70 ani din urmă se identifică aproape cu istoricul societății culturale „Astra”.

Războiul nu numai că a întrerupt firul activității sale, dar a contribuit pe lângă o schimbare fericită (din soarta poporului ardelen) și la o schimbare a firei sale individuale, a personalității sau mentalității sale, schimbare, care de altfel s'a petrecut la toți cei ce au avut de suferit de pe urma emoțiilor, comotțiilor, masacrelor, etc. inerente acestui războiu. Era și firesc deci ca organismul social cu instituțiile sale desorganizate prin război să se poată reabilita cu greu față de predominanța sentimentelor (rele) și a instinctelor care întunecau judecata celor mai mulți.

Și astăzi încă, alături de anomaliiile pe teren economic, financiar, politic, etc., mai dăinuiește în parte realismul exagerat, materialismul brutal, care cere comercializarea intelectualismului și târguiala sentimentelor și a conștiinței.

Negreșit că toate ideile noi (chiar cele democratice rău înțelese), propagate de cei nechemăți, au fost și au contribuit în parte încă la desordinea individuală și socială prin propagarea sentimentului de egalitate și a geloziei față de orice superioritate.

Egoismul și dorul de a parveni prin orice și oricum, au ajutat loviturile impulsive ce și-au dat unii prin vorbe sau fapte.

Desordinea individuală și socială post-belică a făcut ca încercările Asociației din primii ani după război de a-și relua firul întrerupt al activității sale să întâmpine mari greutăți.

Dacă în timpurile dinainte de război, lipsa unei libertăți naționale făcea ca ideea națională să se identifice cu totul pentru poporul ardelen, cu cea culturală, și era de ajuns pentru a obține efecte în cea din urmă, să atragi atenția asupra celei dintâi; după război o parte din popor se lasă prea vrăjtită de realitatea visului său de secole, prea mult concrezut în atotputernicia conducerii sale, și mai ales prea mult ocupat cu nevoile și interesele sale personale. Sătenii ca și orașenii noștri nu numai că par a reacționa mai lent pe chestia națională dar merg cu marea îngăduință de a permite altor conviețuitori minoritari să-și întărească și să-și susțină cauza lor prin vorbe, acte și mai ales infor-

mațiuni tendențioase ce aruncă discredit între noi față de instituțiunile noastre și față de statele străine aliate nouă.

Problemele culturale și cele care privesc moralitatea sunt puse pe al doilea plan și considerate cu totul secundare. Grijă la răspunderea lor sunt aruncate în sarcina statului și a conducătorilor lui.

De altfel conducătorii celor două instituții dela sate pe care se rezema asociația în propaganda ei, nu par a se mai bucura de fama din trecut. Atât influența preotului cât și a învățătorului începe a scădea. În plus că unii din ei fiind forțați de împrejurări să se ocupe și de alte servicii, — dacă nu neglijează serviciul lor — cel puțin nu se mai pun în acel al Asociației cu aceeași dragoste și interes ca în trecut.

În credința că statul trebuie să dea și să facă totul, poporul nu se grăbește a contribui cu cele strict necesare (taxe) existenței și publicațiilor Asociației. Se obișnuiesc să primească și să nu dea. Numărul mecenajilor scade cu toate că averile celor mulți cresc. Cheltuielile cu tiparul, hârtia, plata funcționarilor, etc., iau în schimb, sume enorme.

Entuziaștii și idealistii însă nu ne lipsesc. Aceștia considerând Asociația ca o legătură între cultura trecutului și cea a viitorului, privesc cu mândrie drumul străbătut prin atâtea greutăți și la izbânzile pe care le-a putut câștiga. În aceste biruințe ei capătă putere și încredere că prin munca culturală se va cuceri spre bine prezentul și viitorul.

Opera lor însă se mărginește la continuarea activității din trecut:

Popularizarea culturii prin explicarea aplicărei practice a științelor pozitive mai ales din domeniul economic;

Ținerea conferințelor cu subiect istoric, geografic, economic, medical, etc., sfaturi și povețe de felul cum să-și conserve sănătatea și să întrebuințeze orele libere;

Păstrarea bunelor obiceiuri, datini, tradiții și credințe; respectul artei naționale, etc.

Chiar publicațiile „Astrei” nu prezintă multă deosebire față de cele dinaintea războiului.

Toate cele zise și scrise sunt apoi date periodic, sporadic și cu rezultate destul de mulțumitoare, dar nu destul de complet.

Venirea în capul instituției a actu-

alului președinte d. V. Goldiș, este drept că aduce pe lângă multe alte avantaje (în special acela că Asociația și-a putut afirma vitalitatea sa stabilindu-și vechiul prestigiu, complectându-și statutele și regulamentele, budgetându-și organizațiile la diferitele mărimi, etc) și acela al sistematizării muncii de pe urma unui program de lucru.

D-Sa prin principiile pe care le-a propovăduit a făcut ca secțiile științifice și literare ale Asociației să fie în parte încheiate într'un organism viabil care să le dea unitate de acțiune și să le creeze un organ de legătură. Despărțimintele să fie organizate pe plase, să lucreze efectiv, cercându-se să se aducă în legătură organică și continuă cu centrul;

A ținut ca preotul și învățătorul, să fie readuși în sânul Asociației pentru a smulge satele din negura inculturei și ca propagandistii să lucreze încontinuu, recâștigând înstrăinații;

Muncitorimei industriale să i-se acorde aceeași atenție în propagandă ca și muncitorimei agricole (chiar înființarea unor secții industriale);

În plus D-sa se străduiește pentru apariția unor foi săptămânale pentru armonizarea activității societăților culturale din țară spre a nu se pulveriza energiile și acțiunile lor, pentru lărgirea activității Asociației, pe cuprinsul întregii Românii, în special în Basarabia, etc.

Un aport mare au adus în realizarea scopurilor Asociației secțiile; în special secția medicală care întocmește un program vrednic de urmat.

Negreșit că o educație națională bazată pe calitățile pozitive biologice și în raport cu posibilitățile fiecărui individ este idealul către care tindem nu numai la Asociație dar în toate direcțiile. Dar, precum recunoaște și autorul ideii, prof. Moldovan, trebuiesc create anumite instituții care să ne dea educatorii necesari, înțelegători ai scopului biopolitic. Până atunci, însă trebuie să pășim înainte cu aceia ce-i avem (destul de destoinici) și fără să ne îndepărtăm de la capitalul uman și de la raportul ce-l are el cu mediul înconjurător, să continuăm opera, adaptându-ne relațiilor noi, pe care ni-le-au adus timpul și împrejurările.

În acest din urmă scop, cred că Asociația trebuie să contribuie la crearea și dezvoltarea cercurilor culturale de la sate (a celulelor culturale). Acest lucru îl poate face ajutând pe cât poate la înființarea caselor naționale, sistematizând programul de propagandă culturală, (ce urmează să fie răspândit de intelectualii satelor, în special de preot și învățător); supra-

veghind, armonizând și controlând această operă. Dacă începuturile sunt făcute asupra primului punct, trebuie negreșit să se persevereze mult până ce în fiecare sat se va putea înălța câte o casă culturală. Pentru realizarea complectă a acestui punct, trebuie ca pe lângă programul de lucru sistematizat, să se intervină ca toată activitatea culturală extraordinară atât a preotului cât și a învățătorului să fie pusă în serviciul și sub aripa Asociației. Ea ar fi punctul de legătură comun a acestor două activități, care lucrând izolat și nesistematizat, nu pot aduce rezultatele dorite. Organele intermediare, ca despărțimintele de plasă, cele centrale, regionale, etc., vor ajuta la crearea, organizarea și dezvoltarea acestor cercuri culturale, conform regulamentului și directivelor date de la centru. Tot ele vor supraveghea și controla rezultatele obținute. Sumele puse pe contul bugetelor comunale, județene, etc., ca și ofrandele, taxele încasate de la membrii, serbări, etc., vor putea satisface nevoile de transport, procurării de publicații și chiar premii, pentru acei ce și sacrifică din timpul liber în scopul cultural al neamului.

Pe lângă distracțiile care dau prilej la manifestări culturale și de propagandă, este nevoie și mai ales în împrejurările de față și de metodizarea acestei propagande, căci aruncată în mod sporadic, obține efecte mici.

Învățămintele expuse în scris sau verbal trebuiesc să fie numai din acelea care pot atrage atenția, deștepta sau întreține interesul săteanului. Este un fapt cunoscut, că atenția unui om (mai ales în timpurile de față) se poartă către tot ceea ce poate conserva, apăra și dezvolta în primul loc viața sa individuală, în al doilea loc viața sa familială și apoi cea socială.

În conservarea, dezvoltarea și apărarea vieții individului, interesul se îndreaptă mai întâi spre partea fizică și apoi spre partea psihică. Tot ce are legătură cu instinctele și sentimentele, care privesc o bună sănătate prin hrană, locuință, îmbrăcăminte, exercițiu, jocuri, dans, etc., atrag mai mult ca acelea ce i-ar îmbogăți mintea și înălța sufletul.

Prin conservarea, apărarea și dezvoltarea vieții familiare și a speciei, urmează să se facă cunoscut poporului importanța capitalului său uman, de exemplu: creșterea copiilor, datoriile sale conjugale (ale părinților, ale copiilor, ale membrilor familiei) și în special ale femeii, al cărui rol familiar este cunoscut de toți.

Negreșit că colaborarea cu reunitunile sau societățile de femei, ce urmă-

resc scopuri lăudabile ne este de cel mai mare folos.

Păstrarea și dezvoltarea vieții cetățenești este însă aceea ce mi-se pare că atrage, după război, mai mult ca orice interesul sătenilor noștri. Acest interes s'a deșteptat nu numai prin obținerea libertății (numai este cetățeanul robul pasiv de sub regimul unguresc) dar și prin exercitarea drepturilor cetățenești, exercițiu făcut într'un spirit de libertate cu incidente și accidente care n'au putut decât să-i mărească mai mult importanța și interesul.

Astăzi, se pare că tendința vieții noastre sociale și politice se îndreaptă pentru fiecare român (needucat cetățenește) către o cetățenie cu libertăți pe care le crede cât mai puțin marginite și cu drepturi pe care le crede cât mai mari și mai mult garantate. Pe baza acestei cetățenii fiecare se crede îndreptățit să-și hotărască destinul și să-și croiască drumul necesar propășirii sale fără a rămâne obligat a ține multă seamă de gruparea socială din care face parte.

Incontestabil că tendința democratică de astăzi arată că fiecare cetățean este o fracție de suveranitate în funcțiile sociale și politice, că el are datoria de a supraveghea și controla statul pe care-l compune. Dar trebuie să recunoaștem că cetățeanul democrat are și sarcini pentru buna funcționare a statului și că el trebuie să poarte răspundere nu numai pentru actele ce-l interesează dar și pentru acelea care le face și interesează gruparea socială, viața și propășirea concetățenilor.

Această conștiință cetățenească pentru cetățenii români se putea obține prin o educație, prin o cultură care însă nu a fost întreprinsă. Ei au fost lăsați victime discursurilor celor interesați, electorilor, demagogilor, etc.

Nimeni nu a căutat să-l lămurească pe înțeles (în minte), nici statul, nici problemele cu întregul șir de nevoi al vieții cetățenești, cunoștințe care să le permită nu numai să-și aleagă mandatar, dar să contribuie cu puterile sale la rezolvirea problemelor și buna funcționare a statului înțelegând ce i se poate face și ce nu, ce i se poate da, și ce nu.

Iată pentru ce cred necesar că în programul de activitate al Astrei trebuie insistat asupra propagandei de educație cetățenească.

Educația aceasta ar consta în explicarea:

- ideilor sociale, morale, politice;
- legilor care guvernează conduita socială și politică a omului;
- a influenței, exercitate de mulțime și de conducători;

Insemnătatea cooperației

d) felului cum se întocmește o societate politică, o națiune și care sunt factorii ce stau la baza acestei națiuni și care pot afirma dreptul ei ca națiune (cucerirea, rasa, pământul, limba, religia, tradiția, idealul, etc);

e) principiilor naționale care pot cu adevărat exalta patriotismul (cunoașterea intereselor mari naționale.

f) ce este statul, care sunt bazele lui naționale, funcțiile lui, puterile lui;

g) relațiile dintre cetățeni, drepturile de libertate individuală și limitele sale (ideia de cult, de instrucție, dreptul de vot);

h) cauzele criminalităților și delictelor, sancțiunile și importanța pedepselor, etc.

Numai atunci când vom explica poporului multe din aceste acte cetățenești, când îi vom da pe înțeles ideile democratice, vom putea evita și defectele democrației politice, fie sub raportul omnipotenței și suveranității numărului, fie acel a instabilității și mobilității sale, fie al tiraniei sau încă acel al sentimentului de egalitate însoțit de acel al geloziei față de orice superioritate, etc.

Pentru îndeplinirea acestei activități trebuie ca însuși organele de care ne servim în propagandă să fie bine inițiate în aceste probleme ținându-se cursuri de vară dându-li-se broșuri sau conferințe scrise. Vom cere dela ele buna credință pentru a nu amesteca în explicarea unui subiect social politic chestia politice de partid care nu intră în cadrele Asociației.

Avem însă o secție juridică și alta socială, care pot să-și arate existența, vitalitatea și să-și intensifice activitatea în această direcțiune.

Secția noastră socială se ocupă mult dar numai cu activitatea economică; cea politică nu-și arată existența și totuși pe frontispiciul asociației noastre trebuie înscris și programul dezvoltării adevăratei vieți cetățenești, aceasta nu numai pentru românul din cuprinsul Ardealului, dar și a României întregite.

Făcând săteanul român să vadă clar interesele sale naționale, aducându-l în situație să judece bine valoarea mandatarilor săi și să supună interesul său interesului obștesc, cred că facem o operă salutară nu numai față de acest cetățean, căruia căutăm să-i destep-tăm, dezvoltăm sau însănătoșim ceea ce alții i-au stricat, dar față de stat, ori-cari ar fi conducătorii săi politici. Acest folos poate fi considerat de acesta din urmă ca o justificare a sprijinului material ce trebuie să-l acorde cât mai larg pentru o realizare cât mai bună a întregului său program.

Dr. G. Preda

Stările sociale se schimbă fără în-cetare și formele de conducere a po-poarelor, de asemenea.

Astăzi suntem într'un timp de tre-cere. Regimul burghez și-a arătat slă-biciunea, și nu o revendicare a clase-lor muncitoare, pe care burghezia a admis-o, ne arată drumul spre care mergem.

Nu se poate ști de mai înainte, totuș, ce desfășurare va lua noul regim al de-mocrației, al domniei poporului, regi-mul muncii, regimul care va trebui să înlocuiască, cât de curând, regimul burghez capitalist de astăzi: regimul țărănesc în țările agricole, regimul muncitoresc în țările industriale. De asemenea, nu se poate ști care va fi sfârșitul acestui nou regim.

În scara de coborîre prin care au tre-cut popoarele în ultimele veacuri, dela regimul feudal al nobililor, la regimul burghez adus de revoluția franceză și apoi la regimul muncii, țărănesc sau muncitoresc, s'ar părea că ne mai fiind o altă treaptă mai jos, schimbarea în-fățișării vieții laolaltă s'ar opri aici. În istoria lumii însă, întâlnim timpuri în care domnia poporului era fapt, când munca era socotită ca o cinste, și fericirea se revărsa asupra tuturor. Și totuș din lipsurile și slăbiciunile veș-nicului copil care e poporul, a rezultat pieirea puterii sale. Ademenit, înșelat, adormit, de elemente care totdeauna au căutat să-i fie pe plac prin laude ne-meritate, lingusiri nevrednice, atățări de patimi urâte, poporul s'a lăsat să i se ia puterea din mâini de mai multe ori, și de mai multeori a devenit robul acelor cărora trebuia să le porun-cească.

În toate veacurile trănicia regimului social a ținut de dreptatea care stătea la temelia regimului economic. Totdea-una a averea, acumularea de bogății a jucat un mare rol în viața popoarelor, și totdeauna dreptatea în repartitia acelor bogății a fost hotărîtoare în soarta așezării sociale.

Dacă de domnia poporului, de noua democrație ce va să vie, se va lega de data aceasta noul regim economic coo-peratist, trănicia puterii lui ar putea fi de lungă vreme, fiindcă în acest nou regim poporul își găsește cheag și spri-jin, își găsește un mijloc strâns de organizare, își găsește călăuză, își gă-sește ajutorul de care are trebuință la tot pasul, își găsește liniștea și pa-cea între fiii săi.

Pătura muncitoare astfel cum este, întinsă, neîndeajuns de conștientă și de legată, neîndeajuns de luminată, are nevoie pentru a putea să-și folosească

puterea, de o organizație înlăuntrul ei, temeinică și trainică, care să-i dea o viață economică, și socială a ei.

Domnia burgheză e în decădere și moare prin păcatele regimului capita-list, Domnia poporului — democrația — se înalță prin însușirile regimului cooperatist.

Insemnătatea regimului cooperatist stă în aceea că el are influență sănă-toasă și rodnică asupra tuturor latu-rilor vieții noastre sociale.

Cooperația are, în întâiul rând, o în-semnătate sufletească.

Ea ridică însușirile și simțimintele înalte. Ea face pe om mai bun, mai cinstit, mai drept. Ea face din fiecare un frate care stă gata să ajute pe aproapele lui. Ea face din acei cari, i s'au încredințat, oameni iubitori de oa-meni, iubitori de muncă comună, muncă pentru binele obștesc, ea îi face oameni neîubitori de câștig nemăsurat și neîndreptățit, oameni cumpătați, ordonați și chibzuți.

Cooperația este o școală înaltă, este o învățătură pe care nu o dă nici o școală din lume, este adevărata lumină care poate arăta calea cea dreaptă po-porului. Prin ea omul învață să trăias-că în viața obștească, învață să îngri-jească de averea obștească, învață greutățile ocărmuirii vieții noastre laolaltă. Ea e școala vieții sociale. Prin ea omul pricepe ce e viața comună, ce e comuna în care locuiește, ce este Sta-tul în care trăiește. Prin ea omul în-vață cum se conduce o comună, și cum se cărmuește un Stat, astăzi când viața civilizată a încurcat și complicat totul, atât de mult.

Într'un cuvânt, Cooperația e pentru popor școala vieții, școala cetățeanu-lui, școala omului civilizat.

Cooperația are însă o mare însem-nătate economică.

Ea ridică bună-starea, sănătatea și civilizația poporului lăsând în mână muncitorului-producător, aproape în întregime, folosul ce rezultă din pro-dusul muncii lui. Ea face pe om stăpân pe sine, stăpân pe munca sa, stăpân pe rodul muncii sale, stăpân pe deveni-rea sa.

Cooperația înlătură orice mijlocitor în viața noastră economică, orice in-divid care trăiește din speculă și se îmbogățește fără muncă rodnică, pe spatele producătorilor și consumato-rilor.

Ea punând în legătură pe consuma-tor cu producător, regulează producția și înlătură înămănările economice re-zultate din producția prea mare a fa-

bricelor, care urmăresc un câștig nemăsurat. Aceste frământări, care turbură întreaga viață economică și aduce multă jale în familiile neavute, au loc tocmai din necumpăneala dintre producție și consum. Fabricile producând mai mult decât se poate consuma, și ne mai putând să-și vândă depozitele lor de mărfuri, încetinescă sau opresc producția prin închiderea fabricelor. Cu chipul acesta rămân pe drumuri fără lucru, fără putință de viață, pentru ei și familiile lor, mii de muncitori, fapt care atrage mari turburări în lume. Cooperația e un regulator economic, e un instrument cu care se păstrează liniștea și mulțumirea în lumea muncitoare.

Cooperația face proprietari, oameni cu stare și pe cei săraci, cari nici când nu s'ar fi putut gândi la aceasta. Ea face stăpâni pe muncitorii robiți, cari nu s'ar mai fi gândit vreodată să scape din robie. Ea dă putință celor în lipsă să aibă locuințe bune, sănătoase și frumoase. Ea aduce traiu bun și mulțumire de viață pentru toți.

Cooperația are și o însemnătate națională.

Fericirea națiunii aduce totdeauna pacea socială.

Pretutindeni cooperația ridică și întărește nația, la noi în deosebi. Pentru țara noastră, unde, poporul rămânând legat de pământ, meșteșugurile și negoțul au ajuns în mâna străinilor, cooperația este leacul și țărnuț mult dorit de corabia noastră prinsă în furtună pe mare.

Prin întovășirea țăranilor, astfel ca tot ce le trebuie să cumpere laolaltă, și tot ce au de prisos să vândă laolaltă, cooperația îndepărtează pentru totdeauna pe speculantul, pe cârciumarul, pe negustorul de grâne, de ouă, sau de vite, și pe toți ceilalți negustori străini, care le sug întreg prisosul muncii lor.

Prin întovășirea țăranilor în bănci cooperative, sunt nimiciți cămătarii satelor și cu încetul și băncile mari străine care ne sug sângele.

Prin întovășirea micilor industrii așii români, li se sporesc puterile puțin și pot ridica și ajuta ridicarea și altor industrii așii români, până ce străinii vor fi cu totul înlăturați.

Prin cooperație în toate ramurile muncii, putem alunga pe toți străinii cari, ca pasările de pradă, ne-au doborât jos și sfâșie cu giarele și ciocul lor puternic trupul nostru îndurerat.

Acesta e înțelesul adevărat al cooperației și acei ce au înțeles să ia aminte.

N. Ghiulea

Ioan Maniu și Simion Bărnuțiu

Fragmente din corespondența între nepot și unchiu

Un capitol interesant din viața apostolului dela 2/14 și 3/15 Maiu 1848, — capitol necunoscut chiar și după apariția monografiei d-lui Bogdan-Duică despre „Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu”, — este acela privitor la relațiile dintre tinărul Ioan Maniu, și unchiul său. O bogată corespondență aflată la Biblioteca Centrală din Blaj, unde a fost donată din partea d-lui Iuliu Maniu — fiul lui Ioan și strănepot de soră al lui Bărnuțiu, — și care se estinde între anii 1851 și 1864 (anul morții lui Bărnuțiu), aruncă o vie lumină asupra maritimozității marelui ardelean, aprins profesor la Academia, apoi la Universitatea din Iași, iar de altă parte reflectează lumea sufletească a tinărului său nepot, crescut din liceu începând și până la terminarea carierei sale de avocat din paralele muncite și cruțate de unchiul său.

Din Blaj și Bădăcini, din Pesta și Viena o întinsă corespondență se urmează între nepot și unchiu.

Dacă din scrisorile lui Bărnuțiu ni s'au păstrat puține, din cele scrise de Ioan Maniu, cari ni s'au păstrat mai complet, putem reconstitui evoluția sufletească a nepotului și atâtea momente însemnate din viața unchiului.

Cadrul unui articol nu îngăduie un studiu amănunțit asupra acestei corespondențe. Voi spicui fragmente de ici-colo, cari cred, nu vor fi lipsite de interes, mai ales acum, când bătrâna noastră Asociațiune, din prilejul Adunării sale generale dela Zălau, a ținut să-și aducă omagiul său la mormântul eroului, care-și doarme somnul de veci la Bocșa-Română.

* * *

Ioan Maniu după ce terminase cl. VII și VIII liceală la Blaj (anii 1851—2 și 1852—3) se înscrie la teologie. Fiind în anul al doilea de seminar (1854—5) își pierduse și pe mamă-sa, rămânând orfan de tot, căci pe tatăl său, — un țăran cu titlu de nobil, — nici nu apucase să-l cunoască. — Singura lui nădejde era acum unchiul său dela Iași. Acesta aflând de moartea surorii sale, — mama nepotului său Ioan, — îi scria din Iași în Martie 1855 între altele: „...Tare m'au întristat și pe mine moartea mămă-ta, ți-am fost scris însă ca să nu fii preste măsură supărat și îngrijat, pentru că pe anul viitor te voi ajuta ca să continui studiile precum ți-am fost promis și mai înainte.

Serie-mi la ce ai mai mare aplecare, la studiile juridice, sau la cele politice (matematică, fizică, arhitectură, tehnică etc.) Te las în voie ați alege care vei voi, numai atâta observ, că cu toată știința legilor numai la atâta ajungi ca să fii scriitor dintr'un protocol în altul, un biet de împiecat care depinde dela grația tuturor; mai mult poți folosi dacă înveți bine științele politice, și ești și mai liber și mai perfect, mai ales în timpul de astăzi, când este atâta vorbă și atâta lipsă a reforma agricultura, industria, comerțul și prin acestea și soarta societății... Apoi despre aceea am cugetat, oare cum ar fi mai bine: să absolvezi teologia, sau să o lași într'atâta, și să te apuci de alte studii pe anul viitor?

Asta pentru aceea o spun, fiindcă se poate întâmpla ca io să mor, sau să nu te pot ajuta până la finitul cursului care tu vei începe, și dacă ai fi teolog absolut atunci te poți face popă când vei voi, iară altminterlea ai rămâne de scădere, că ți-ar pune împiedecare că nu ești absolut, și așa nu te-ai putea apleca nici într'o parte nici în alta; cugetă drept aceea și tu și pentru acest caz de dură necesitate, și-mi răspunde, când ai voi să absolvezi teologia... atunci pe lângă studiul te-ai mai deprinde în limba nemțiasă...”

Nepotul îmbărbătat de asigurările Unchiului n'a mai continuat teologia, ci a cugetat la una din carierele propuse. Nu și-a ales tehnica, mult recomandată de unchiul său, ci a preferit drepturile și aceasta din motivul pe care-l arată într'o scrisoare din 13 Iulie 1859 trimisă lui Bărnuțiu din Viena: „...Să nu-mi fie frică a vorbi cu orice om, și să pot sta față cu orice inamic al Românilor, pentru ca la timpul său să știu defenda (apăra) dreptul neviolabil a națiunii mele”.

În 30 Octomvrie 1855 Ioan Maniu scria deja din Pesta unchiului său la Iași, informându-l despre înscrierea sa la drepturi, despre obiectele de curs și plângându-se totodată despre greutatea ce le întâmpină el și ceilalți români, din cauza că nu cunosc în de-ajuns limba maghiară și germană.

El oftează după învățământul național și are în scrisoarea aceasta următoarele accente vrednice de reținut: „...fericiți tineri cari aveți și puteți învăța științele cele frumoase în limba națiunii voastre și fericiți e națiunea voastră că crește și nutrește în sânul

Cronică mărunță

ei tineri cari cu timpul, care de care e mai folositor și mai mare razim! Oh dacă națiunea noastră când va avea Academii măcar, și când Universități în care când va auzi rostind din gura Profesorului științele cele frumoase să-l escite și să-l facă curios pe tânăr că ce urmează mai încolo, iar nu ca să-și întindă mintea și urechile și totuși când vine acasă să nu știe nimical!... Iară mai departe are următoarele cuvinte asemănătoare unei viziuni profetice: „... Domne ajută-mi ca să pot absolvi în pace și Doamne ajută națiunii românești ca pe când vor fi ai mei nepoți în vârsta care-s io amu (acum), să nu mai aibă astfel de obiecte de a-mi scrie despre ele, despre cari sunt silit io a scrie M. O. D-tale. Oare speravoi ca să pot absolvi în pace și ca să văd o universitate în Ardeal care să se numească „națională română”? A despara nu e o faptă creștinească, iară a spera tare, nu am destule baze pe care să mă razim!...”

Cauza îndoileii sale provine din faptul, că e tot suferind cu stomacul și cu pieptul. Revolta sufletească ce-l cuprinde din cauza aceasta i-se oglindește în următoarele cuvinte: „...însă io ce să fac dacă natura blastemă pe om chiar când are mai mari idei, speranță și entuziasm; naturii nu ne putem încontraria absolute, ci numai așa puțin prin câteva mijloace cari minții omenesci sunt cunoscute...” Scrisoarea spre sfârșit are un caracter sentimental pronunțat. „...Io când [v]oi avea timp Ți-oi scrie mai adeseori, și fără de a pofți ca să-mi scrii îndărăpt pe toate. Vă [v]oi scrie zic, că atunci când Vă scriu mă consolez, și mă imaginez ca cum am vorbi în persoană și ca și cum ar fi și dulcea mea mamă de față, fiindcă semănați prea bine laolaltă cu toate cele, numai cât mama fie-i țărâna ușoară era mai seacă mai palidă la față ca D-voastră. Doamne! nefericit mă țiiu, că io pe tatăl meu nu l-am cunoscut, iară Mamei nu i-am putut răsplăti sudoarea, necazul și grija care o a avut pentru mine și lacrimile cari le-a stors neodina care a avut pentru ai săi pe cari îi iubea mai tare poate ca pe sine însuși. Nu ști nime M. O. Unchiule că ce inimă bună și creștină o avut mama mea: io să tot umblu nu mai văd așa, poate aceea o a și făcut de s'a mutat la cele eterne așa iute. Dumnezeu să o odignească pe cei lume că pe asta, nu a avut numai puține zile plăcute; numai atunci avea bucurie când vineam io dela Blaj (Blasi) atunci chiar morboasă să fi fost și se înșenătoșă, — și când îi spuneam că Dv. mai trăiți și peste puțin timp veți veni acasă; numai abea mi-aduc aminte când nu dormea cu nopțile deplin și

plângea, căci nu știe că unde sunteți D-voastră și ce o să fie mai în urmă, poți zice că ai avut adevărată soră, io numai una am, dară-s convins pe deplin că mă iubește, — cât mai tare nu poate, — și-mi este ca o mamă. De m'ar ținea Dumnezeu ca să pot ajunge meta propusă ca să-i răsplătesc sororii mele osteneala care a făcut pentru mine și lacrimile care le-a vărsat de când is pela învățătură... Te vei mira M. O. Unchiule că îmi place a vorbi despre cele care nu au loc aici, ma poate Te vor și osteni, însă iartă-mi, căci io așa te privesc ca pe mama mea, prin urmare toate câte sunt la inimă îndrănesc sincer a le spune, căci și de altminte un fiu debe (trebuie) să fie sincer către părinții săi. Doamne! când va aduce Dumnezeu zilele în care să Te mai pot îmbrățișa! Dumnezeu e bun și a dispune despre toate. Nu mă culc, nu mă scol ca să nu-mi sboare mintea în Bădăcini și Iași; oare de ce lasă Dumnezeu ca oamenii să se despărtească așa groasnic deolaltă? De ce nu lasă ca puține zile ce au să le petreacă laolaltă cu amore și cu ajutor împrumutat. Nu Te voi mai fatiga cu de aceste. Dumnezeu îți lungască firul vieții și să-Ți fie zilele câte li mai avea pline de mângăere, — îmbrățișându-te și sărutându-ți mânele rămân al M. O. D-tale — umilit nepot Ionașiu.”

Și câte episoade pline de duioșie și câte relațiuni interesante nu ni-se dau în corespondența care se prelungește până la 1864, când compătrioții lui Bărnăuțiu cugetau să-l recheme din Moldova, pentru ca să-l aleagă episcop la Gherla, un episcop, care să le fie nu numai „arhipăstorul lor”, ci și „diplomatul și reprezentantul lor”, un episcop care „să nu fie numai *popă*, ci și bărbat de stat, bărbat care e în stare a guverna, nu o dieceză, ci o patrie întreagă.”

Bărnăuțiu și revine ce e drept în acest an spre casa părintească, dar fatalitatea a voit, ca omul isbit de muncă încordată să închidă ochii deja în Valea Amlășului, înainte de ce ar fi ajuns la satul său natal. A murit în brațele nepotului său Ioan Maniu, care la dorința expresă a unchiului, a mers să întovărășească pe acest, cel din urmă drum pământean, pe care avea să-l facă marele expatriat lipsit de sănătate.

Dorul de casă și de Ardealul său iubit l-au atras, pentru ca osemintele să i-se odihnească în pământul natal, alături de cele ale rudelor și înaintașilor săi.

Dr. Coriolan Suciu, prof.

¹⁾ Scrisoarea lui Ioan Maniu de la Simleu, 2 Ianuarie 1864, adresată lui Bărnăuțiu în această chestiune, o public în „Cultura Creștină” din Blaj, nr. pe Oct.

— Fundația Culturală „Principele Carol” va deschide în București o sală de expoziții, „Grigorescu”, cu scopul de a educa publicul în cunoașterea artelor plastice, din cele mai vechi timpuri până la curentele moderne, europene și îndeosebi, naționale.

— La 27 Sept. c. se va deschide la Paris, sub auspiciile „Societății Națiunilor” Congresul internațional de cinematograf. Scopul congresului este: 1) să formuleze probleme de organizație internațională în legătură cu cinematograful; 2) să studieze metodice aceste probleme în vederea soluțiilor viitoare. România va fi reprezentată prin d. Al. Busuioceanu, membru al biroului de cooperare intelectuală din Paris.

— Suplimentul literar al ziarului „Purger Presse” (Duminecă, 19 Septembrie), aduce la loc de frunte o poezie de Ion Vineanu în traducerea germană a d-lui Oscar Walter Cisek și o poezie a lui Ion Pilat în traducerea germană a d-lui Iosif Kalmár.

— Stagiunea teatrului Național din localitate se va deschide Sămbătă, 25 Septembrie, cu „Răzvan și Vidra”, poem dramatic în 5 acte de B. P. Hașdeu. A doua premieră: „Evantailul”, comedie în 4 acte de Flers și Caillavet, va avea loc Marți 28 Septembrie.

— Comitetul de lectură al Teatrului nostru Național s'a complectat în felul următor: din partea Facultății de Litere, în locul regretatului V. Bogrea, a fost delegat d. Nicolae Drăganu; ca reprezentant al ministerului artelor a fost numit d. Al. Ciura, directorul liceului „Gh. Barițiu” din localitate; iar d. Sică Alexandrescu, ca reprezentant al artiștilor societari.

— După revista italiană „Europa Orientale” s'a publicat și în volum aparte o „Scurtă istorie a literaturii române” datorită profesorului N. Cartoian.

— În ziua de 15 Septembrie a avut loc la Chișinău deschiderea expoziției și târgului volant al României, la care au expus peste 200 firme și în aceeași zi s'a deschis târgul de mostre local în jurul palatului „Statul Țării”.

— Duminecă în 19 Septembrie a avut loc în sala Prefecturii din localitate concertul sopranei dramatice dela Opera Română din Cluj, d-ra Irima Hihn. Programul a fost compus numai din balade și liederuri de ale compozitorului clujan Eugen Căteanu.

— Gazeta săptămânală „Cuvântul Ardealului” dela Arad reproduce părți însemnate din ancheta în Munții Apuseni a redactorului-șef al revistei noastre, cu următoarea apreciere: „D. Ion Clopoțel, redactorul excelentei reviste clujene „S. d. M.” a întreprins proprio motu o anchetă prin Munții Apuseni și a reușit s'o ducă la sfârșit în condiții științifice și literare la nivelul occidental.”

— Alexandru Sadi-Ionescu, prim ajutor de bibliotecar la Academia Română, a înțecat din viață Luni, 20 Septembrie, pe scaunul său de lucru.

DOLIUL UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

MOARTEA PROFESORULUI VASILE BOGREA

† VASILE BOGREA

Intr'un sanatoriu din Viena, s'a stins în ziua de 8 Septembrie un mare cărturar al neamului nostru, Vasile Bogrea. S'a stins în plină putere a vieții, lăsând neîmplinite o mare parte din speranțele ce se pusese în el. Căci moartea prea timpurie nu i-a dat răgaz să realizeze decât o prea mică parte din opera pe care numai el ar fi fost în stare s'o ducă la bun sfârșit.

Un ascet al științei, în adâncul înțeleș al cuvântului, el își închină toate ceasurile vieții lui chinute, adevărului pe care îl culegea cu o neasămuită hărnicie din cărțile atât de iubite de el. Era unul din acei intelectuali de rasă, cum puțini am avut vreodată în țara noastră; iar fizionomia lui morală, mințea lui admirabil organizată, varile și multiplele lui predilecții, antrenamentul inteligenței lui rafinate și vasta lui cultură, sigură și precisă, îl făceau să semene mai degrabă cu un umanist din timpul Renașterii. În mijlocul Clujului actual, el trăia ca un îndepărtat Erasmus, privind la omenii și lucrurile din jurul său cu acea indulgență amestecată cu un grăunte de ironie, caracteristică firilor subtile — desfăcute de materialitatea vieții de toate zilele.

Deși ruinat de o boală nemiloasă, care nu-i dădea decât rareori răgaz, n'avea obiceiul să se plângă de suferința lui. Era un stoic în toată puterea cuvântului. Neobosita lui energie intelectuală îl ridica deasupra răului de care suferea trupul său șubred, iar licărirea entuziastă din ochii lui plini de vioiciune te făcea să ghicești că în acest corp firav se ascundea o neobișnuit de puternică viață interioară. Era — precum spune Brandes despre Voltaire — un ghem de nervi și din persoana lui respira o intensă energie spirituală, învăluitoare, acaparatoare, care îți făcea impresia că nu se odihnește niciodată.

Cugetul lui neastâmpărat era într-o veșnică efervescență, și simțind nevoia unei împărtășiri directe, el se sluzea de preferință de cuvântul rostit, ca fiind o expresie mai spontană și mai adecvată ființei sale. Așa se explică de ce a scris relativ puțin. În schimb ce vorbitor strălucit! Ce „causeur“ necesar! Această însușire făcea din el un dascăl incomparabil, din a cărui gură

vrăjită adevărurile cele mai aride se precipitau în haina elegantă a verbului încântător, așezate cu cele mai spirituale observații sau glume. Și ce sursă de sugestii fecunde era pentru colegii săi, conversația lui admirabil documentată cu indicații pe care i-le puneau la îndemână cu atâta imbelșugare fabuloasă lui memorie! Cred că nu greșesc când afirm că valoarea lui de căpetenie, pe lângă și deasupra aportului pozitiv adus mai ales în istorie și filologie, stă mai ales în acele sugestii pe care cu atâta dărnicie le-a împărtășit în jurul său tuturor ce l-au frecventat și i-au cerut un sfat, o îndrumare în îndoelile lor. Căci știința lui era vie și curgea direct din sursă, ocolind pe cât posibil acest intermediar inert și demulteiori infidel, care e scrisul.

Pornind dela convingerea că „tantum scis quantum memoria tenes“ el izbutise — ajutat de fenomenala lui memorie și de disciplina învățată la cei antici — să-și acumuleze o erudiție imensă, de care dispunea după voie, cu o uimitoare ușurință, pentru că știuse s'o facă vie și s'o aibă mereu prezentă în minte, lux pe care și-l putea permite numai un cap construit ca al lui. El constituia astfel nu numai în cadrul culturii noastre românești, ci în cadrul

culturii europene — o personalitate cu totul sui generis, care încercase să coboare în mijlocul meticuloasei și aridei discipline filologice, acel ideal de elocință vie preconizat de Aristotel, care, vorbind de retorică, consideră această artă ca substratul necesar oricărei ramuri de cunoștință omenescă. Deaceia Vasile Bogrea, prin darul său personal și prin metoda lui, se apropia de acel suflu ce se desface din opera marilor magistri ai antichității.

El era chemat să realizeze în „filologia“ noastră — luând acest cuvânt în înțelesul larg pe care i-l dau clasicii — ceea ce a realizat în marea noastră maestrul Enescu. Ca și aceasta, era un fiu al nordului Moldovei. Ca și acesta, avea o memorie uimitoare. Bănuesc o mare înrudire în construcția lor sufletească — deși chemată să se manifeste în domenii deosebite. Și această apropiere mă face să bănuiesc că în profesorul de limba latină dela Universitatea din Cluj, am pierdut pe cel care era menit să devină magistrul „verbului“ românesc.

Fie-i umbra mulțumită, în meleagurile pe unde se află, și facă zeii să ni-se nască degrabă un înlocuitor vrednic de el, dar mai norocos decât el!

Șt. Bezdechi

La catafalcul lui Vasile Bogrea

Cernite se pleacă înaintea rămășițelor lui Vasile Bogrea steagurile Universității din Cluj. Pentru cea din urmă dată vasta cupolă adăpostește pe profesorul de filologia clasică, pe scumpul nostru coleg, *Optimum collegam*, care a fost dela deschiderea acestei înalte instituțiuni, podoaba sa fără de păreche. Se pare că, moartea nemiloasă își fălăie, de-o vreme, statornic asupra noastră zăbranicul durerii. Ea lovește acum, în floarea vârstei, pe un luptător devotat științei și culturai românești, care înzestrat cu însușiri superioare, izbutise, într-o jumătate de viață de om, printr-o muncă migăloasă, să pună stăpânire pe studiul specialității sale, și să devină arbitru necontestat și pe alte țărâmur.

Când, în numele Senatului Universității, viu să-i aduc prinosul de recunoștință, în fața sicriului rece, figura profesorului Bogrea, acoperită acum cu

lințoliul morții, îmi apare, ca altădată, senină și luminoasă, vioaie și străbătută de fulgerările unei minți geniale. Venise la noi, acum șapte ani, pentru a aduce fraților de dincoace de Carpați o comoară, pe care puțini o bănuiau. Studiile tinereței făcute cu avântul neistovit, munca încordată ce n'a fost întreruptă nici-o clipă, și un neobosit talent literar și oratoric, făceau din profesorul de limba și literatura latină un reprezentant dintre cei mai eminente ai acestei universități. Bogrea cunoștea foarte bine Ardealul — există oare o licărire de viață și conștiință românească, pe care el să n'o fi urmărit? — tradițiile lui îi erau scumpe, deaceia tindea să reinvie aici un patrimoniu scump, să resusciteze superba idee latină, pe care o propoveduia cu o elocvență scilicitoare. De sute de ani, noi am fost ținuți în ideea superiorității unei culturi cu desăvârșire streină spi-

ritului nostru. Cantonati în zona îngustă a acestei culturi eterogene, ne-a trebuit, cum spunea el, tot eroismul ereditar, toată admirabila tenacitate de Dacus asper, qui profundum Danuvium bibit, pentru a rămânea, ceea ce eram. Dar zdreanța asta miseră, călcată în picioare de usurpatori, care era neamul nostru de-aici, este o zdreanță de purpură din împărăteasca mantie a Romei, sfâșiată și pângărită de barbari. Cu această idee, al cărei misionar se făcu la noi, Bogrea plătea o veche datorie a pământului său de baștină: tributul bătrânilor dascăli ardeleni, cari au propagat pe tot pământul românesc învierea națională, prin nimbul conștiinței latine. „Noi suntem aici“, spunea el, „în numele unui ideal de cultură, de care frații din Ardeal, mai puțin norocoși, au fost ținuți departe, tocmai în scopul de a-i înstrăina de noi și nu pentru a-i jigni prin ifose de superioritate, ci pentru a-i ajuta frățeste, să lămurească metalul nobil din bogata mină a sufletului lor, mai scumpă de cât tot aurul Abrudului, — de zgura, ce-i întunecă strălucirea, am fost chemați aici.“ Astfel, pe deplin conștient, de misiunea ce și-o asuma, lecțiile sale dela universitate evocau cu măiestrie neîntrecută antichitatea clasică, al cărei interpret desăvârșit era, iar conferințele sale nenumărate, pe cari le-a ținut cu sacrificiul unor eforturi cărora fizicul său nu mai rezista, zugrăveau în admirabile linii marile figuri ale apusului latin, pe care ni-l apropia. Dante, Carducci, Manzoni, în veci neperitori, și-au găsit un interpret congenial în profesorul dela Cluj, al cărui nume constituia acum o glorie a universității din Dacia-Superioară.

Astfel îndruma Bogrea și studențimea dela Cluj, pe care o îndemna să fie bună, harnică și conștiincioasă căci avem nevoie de oameni buni în toate domeniile vieții naționale. Alma Mater este punctul central și esențial al unei cariere, care nu se poate închipui fără o continuă și încordată muncă rânduită. Pentru marea luptă a vieții cel aștepta pe student, individual și colectiv, această nobilă ucenicie a muncii e de-o supremă utilitate. Iar profesorul, care mărturisea un asemenea crez, era înșus, pilda cea mai strălucită a muncii neobosite. Pe patul suferinței supreme, în ajutorul morții, el cetea și făcea note, nu pentru a-și alunga gândul morții ce-l înțețea departe de ai săi, ci pentru a răspunde dorului nestins de știință, care l-a stăpânit, până în clipa cea din urmă a vieții sale.

Deacum, iubite coleg, ingerul morții, Thanatos, cu o făclie în mână întoarce spre pământ, ți-a stins lumina vieții. Bietul tău corp de țărăină, prea slab

pentru a purta sarcina unui spirit atât de superior, se va odihni, în fine, supt salcâmul, ce-și va scutura frunza în curând. Indurerat te petrece la locul de veșnică odihnă gândul recunoscător

al acestei universități și al neamului, care știe, ce comoară de neperitoare glorie s'a stins cu tine.

Dormi în pace!

Silviu Dragomir

Durerea colegilor

Ne-a fost dat să ne strângem iarăși, — vai, atât de repede! —, în jurul trupului rece al unui scump coleg. Din nou răsună glasul durerii noastre, pentru supremul salut, în calea celui ce trece azi porțile veșniciei; cu suflet cernit, ieșim d'inaintea Morții iarăși, nemângâiați de tributul nespuse de prețios ce-i plătim astădată...

Comoara de lumină ce radia cu atâta bogăție, cheltuindu-se atât de risipitor, se îngroapă de-acum pentru noi, așa de timpuriu! Căci o soartă pizmașă osândise, din anii primei tinereți, viața, în toate privințele admirabile, ce se curmă azi. Și n'a fost tragedie mai mișcătoare printre noi decât priveliștea acestei eroice lupte de fiecare zi a sufletului împotriva nemernicei mâni de țărăină, ce i-se hărăzise tovarăș. Ea pune supt ochii noștri mirați unul din acele mari exemple ale stoicismului, pe care-l admirăm la cei vechi.

Inzestrat cu cele mai strălucite daruri ale sufletului, Vasile Bogrea a fost întotdeauna în fruntea generației lui. La liceu, — unde a lăsat amintiri neșterse; la Universitatea ieșeană, uimind prin cultura și vioiciunea spiritului său; la Berlin, — unde a cules metoda severă, care impune în cercetările sale; aici la Cluj, în sfârșit, unde numai decât și-a luat printre noi locul de onoare, — pretutindeni, întotdeauna el a fost cel d'întâi.

Bogăția uimitoare a cunoștințelor sale, a trecut, dela început, peste hotarele strălucite ale specialității. Nu era domeniu al științei, în care mintea sa de largă comprehensiune să nu fi pătruns. Antichitatea n'a avut la noi un cunoscător mai adânc, un evocator mai plin de talent; filologia n'a găsit o înțuție mai sigură, literatura universală un interpret mai fin; și nimeni nu s'a apropiat mai cu drag și mai înțeleghător de literatura poporului nostru. Iar darul expunerii sale magistrale, incomparabila sa elocvență chema în memoria noastră, de câteori îl auziam, icoane din strălucita artă a clasicilor vechi. Scrisul său vioiu și colorat, svirlit din prima aruncătură a condeiului, în articol de ziar sau în studiu de erudiție, în polemică sau recenzie, era întotdeauna o desfătare pentru cetitor. Conversația, și cea mai intimă, era, cu acest favorit

al Muselor, o adevărată plăcere a spiritului. Și inima sa de aur, gata a vibra la cea d'întâi chemare, cine ar putea spune că nu i s'a deschis generos?

Rareori natura a îngrămădit asupra aceluiaș om însușiri mai mari și mai multiple.

Ce puteam aștepta dela acest superb exemplar, dacă, vai, printr'una din acele oarbe întocmiri ale Sorții, boala nemilostivă n'ar fi ros, mistuitor, plâpânda sa ființă materială!

Ca în miturile vechi Hellade, geloasă par'că de atâta strălucire, Ursita a hărăzit acestui suflet o subredă haină de lut. Și o tragedie sfâșietoare s'a întruchipat atunci ochilor celor ce l-au cunoscut de aproape. Ca un Prometheus s'a zbatut a sfărma lanțurile durerii fizice mari, ce-l ținutau de patul suferinții. Stăpânind-o, cu voința lui de fier, dar neputând-o birui niciodată cu totul, spiritul său își lua falnic zborul pe aripile cugetării. După scurte pause, glasul-i din nou răsună, la orice ocazie. Văriți, ascultătorii nici nu bănuiau ce eroice silinți ascundeau frumusețile vorbirii fără seamăn; și iarăși condeiul său arunca, din fugă, mărgăritarele gândirii scăpărătoare...

Dela o vreme, apăsarea lanțurilor pământeste i-a devenit mai grea. O presimțire sumbră a străbătut sufletul său chinuit, și atunci, cu tăria stoicului antic, și-a întocmit socotelile, și-a strâns hărțițele din saltare, și-a clasat manuscriptele, și-a luat rămas bun dela noi, — de astădată ca pentru o călătorie ce putea să nu mai aibă întoarcere, — și-a plecat la Viena, ca să forțeze, în hotărâre supremă, Ursita. Această, vai, a fost neîndurătoare! Și ni s'au întors numai aceste scumpe rămașițe martirisate, pe care nu le putem plânge de ajuns!

Τί δέ τις; Τί δ'οὐ τις;

Ce este omul? Ce nu este? te întreabai de atâtea ori, cu poetul antic.

Ἐπάμειρος... ὅναρ οὐκ ἔστιν ἀνθρώπου...

Fânțe de o zi... Visul unei umbre e omul, — îmi repetai, clătînând din cap, cu atâta duioasă melancolie.

Așa ai trecut printre noi, — „ființă de o zi“, drag prieten! Moartea, pe care atâtea te-ai silit s'o întârzi, pentru frumusețea nobilei solii ce simțai în tine, nu pentru plăcerile acestei mize-

rabile vieți, Moartea te-a biruit. Ea te zmulge, cu atâta cruzime, pentru totdeauna, dintre noi. Glasul tău divin nu se va mai auzi, în sălile noastre de curs; spiritul tău scinteietor nu va mai înviora adunările noastre; la ușa ta primitoare, zădarnic va mai bate de-acum cineva... Zeii, — pentru a mă exprima în spiritul unei lumi pe care atâta o iubeai, — zeii te-au îndrăgit prea mult, pentru a ni te lăsa nouă.

Πάντα τὰ μὲν τοῦ σώματος ποταμός, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς θναίρος καὶ τύφος:

„Toate ale trupului trecătoare ca fluviul, iar ale sufletului vis și fum“, zice împăratul-filosof, pe care cu pasiune îl ceteai. Ce ne rămâne aici? se întreabă dânsul. „Filosofia!“ — prin care el înțelegea o viață care să domine plăcerile și relele porniri, care să nu se supuie minciunii și prefăcătoriei, să nu ia cu ușurință lucrurile și, mai presus de toate, să înfrunte bărbătește moartea.

Așa ai fost tu, drag prieten și neprețuit coleg! Nimic din câte micșorează trudnica noastră existență nu ți s'a putut imputa. Și, dacă în nemărginita durere ce frânge azi inimile noastre, mai poate fi o mângâiere, ea stă în această curată icoană, pe care tu ne-o lași. Punte sublimă între umanitatea scăzută și zarea luminoasă a idealului, spre care sufletele de elită năzuiesc, Timpul, care toate le macină, n'o va putea surpa niciodată. Generații de tineri, pe care cu atâta distincție i-ai format, vor purta-o, ca un sacru talisman, în sufletele lor.

* * *

„Pământ avar,
„E-așa puțin din tine'n noi,
„Si-așa curând
„Ni ceri puținul înapoi —
„Așa curând,
„Pământ avar!

strigai, sfâșietor, în versul tău indignat de cruzimea sorții, câteva luni mai înainte. Simțeai că-i vei întoarce, vai, așa curând, puținul cu care atât de neîndurător a fost! Porunca Destinului s'a împlinit, pământul te are. În sânul său, afla-vei odihna deplină, tu, cel mai neodidnit dintre oameni; suferința haină nu va mai brăzda de acum blândul, seninul tău chip de martir... Dar perlele cugetării tale, disputate eroic lutului nevrednic de tine, perlele acestei olimpice cugetări nu se vor închide în pământul avar. Luminița lor, scumpă inimilor noastre, va licări, nestins, în paginile scrisului românesc:

... multaque pars mei

Vitabit Libitinam.

În pragul Eternității, din care așa de

duios ne trimiteai închinarea ta iubitoare, plecăm trist frunțile noastre dinaintea scumpei tale umbre.

Prin glasul meu mișcat, colegii cari

atâta te-au iubit, mândră glorie a lor, îți aduc prinosul unei dureri ce nu se poate cobri în cuvinte.

N. Bănescu

Omagiul Academiei

Academia română a hotărât ca eu să-i tălmăcesc simțirea sa pentru mortul scump, care ne zace în față. Academia l-a onorat odată; a doua onoare îi era sigură; o meritase deplin pe-a întâia; pentru a doua V. Bogrea se pregătea cinstit, lucrând mereu la realizarea scopurilor academice.

Supremul scop al Academiei este național, este reconstituirea exactă a vieții din trecut a poporului român. Cine intră în ea, trebuie să fi slujit acestui scop, ori îi va sluji.

Astfel un academician învățat se menise istoriei universale și a fost un cercetător al originilor noastre; altul ar fi trebuit să desvoalte știința slavă, dar s'a adâncit în cronicile românești, în lămurirea culturai noastre vechi; al treilea n'a putut rupe legăturile cu istoria universală, dar noi îl cinstim mai ales pentru ce ne dă scris în serviciul acelei reconstituiri românești. Al patrulea, al cincelea sunt toți blagosloviți dezertori dela ocupațiile lor inițiale și cercetători români în material român.

V. Bogrea a mers pe-acelaș drum: Latinist la început, el deveni un romanist, un românist; își făcu idol din limba sa și cu ea, cu vorbele ei, se întoarse 'napoi pe urmele unei cugetări

naționale, unei culturi naționale, a cărei vechime, căutată în ultime rădăcini, atinge un termin de-aproape două milenii. Intr'un astfel de vast cerc a urmărit pătimas ce-i propriu, a căuta ce-i dintr'al altora, a voi să îndeplinești lacuna lăsată de înaintași adeseori mai puțin critici decât i-am fi voit, a fost pentru spiritul ager al colegului academic o menire perfect adecuată calității sale de tip supra-auditiv, de tip filologic prin excelență, dar a fost și ceea ce nu numai Academia și universitatea i-au cerut, ci și ce tot poporul conștient i-a primit cu înțelegere și recunoștință. Pot deci zice, că V. Bogrea cel mic de statură a fost o mare oglindă a vieții sufletești a poporului său, a poporului nostru.

Tovarăș din trupa celor deopotrivă cercetători, el a fost iubit de Academia care-i aștepta opera mare acum împiedecată de-o operație crudă. De acum el îi va lipsi Academiei; dar ea și-l va reaminti cu duioșia de care toți tinerii buni la muncă își au, în ea, partea lor. Acolo nu se varsă multe lacrimi; dar neuitarea, nemurirea îi este sigură. Acolo se împlinește exact vorba cântării religioase ce-o repetă și eu: În veci pomenirea lui!

G. B. Duică

Omagiul Astei

Rar pierderea unui om a stârnit regrete mai unanime și mai adânc simțite ca pierderea, pe care inexorabilele rânduieli ale naturii au impus-o de astă-dată neamului nostru.

Vasile Bogrea, n'a fost numai un profesor și cărturar dintre cei mai de seamă, cari pot face fală oricărei națiuni, ci a fost unul din acele spirite rari, cari prin graiul și scrisul lor, te fac să simți fiorul unei spiritualități scăpărătoare, biruitoare par'că peste toate marginile și neajunsurile materiale și să te înalți spre acele culmi de seninătate, în fața cărora dispar preocupările mărunte și de multe ori meschine ale vieții. Acei cari au avut fericirea să-l asculte pe Bogrea sau să discute cu el, au avut conștiința unei renașteri sufletești și au dobândit o întărire a tendinții spre cucerirea valorilor spirituale.

El însuși a fost o comoară nesecată

de asemenea valori, dintre cari multe le-a obiectivat cu o măiestrie neîntrecută, trecându-le în avutul științei și culturai românești, cele mai multe însă rămân ireparabil pierdute odată cu încetarea vieții lui.

Această pierdere o deplânge în primul rând Ardealul, pe care l-a învrednicit de a fi câmpul activității sale imediate și statornice dela unire. El a fost aci strălucirea celui mai înalt așezământ de știință românească, dar a fost, în acelaș timp, un neobosit propovăduitor și îndrumător al culturai noastre. Dela început chiar a îmbrățișat cu toată căldura acțiunea Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român, înscriindu-se printre membrii ei pe viață, și fiind de atunci cunoscut, îndrăgit și admirat de către românii din toate centrele Ardealului, cărora n'a pregetat a le face momente de înălțătoare sărbători

prin conferințele sale. Am avut cu deosebire noi, despărțământul central al Astei din Cluj, parte de fericirea să-l numărăm pe Vasile Bogrea printre colaboratorii noștri, a cărui pierdere o regretăm cu cea mai profundă durere.

În fața cosciugului ce-ți păstrează osemintele, redate țării tale pe care atât de mult ai iubit-o, mă adresez spiritului tău care plutește viu asupra

noastră a tuturor și-mi depun omagiul pios al recunoștinței în numele Comitetului despărțământului Cluj al Astei, care îți va păstra neștearsă amintirea și admirația în veci pilduitoare. Fii cu noi în toate timpurile ca să putem ridica neamul românesc la acea lumină și conștiință pe care tu ai voit să i-o dai...

P. Roșca

Recunoștința „Ligii Culturale“

(Cuvinte nerostite)

Din ziua în care alt Moldovean, premergător al tău în vestirea, în revelațiunea geniului românesc, gândindu-se la zădărniciia slăvirii oamenilor, după ce au plecat dintre noi, a scris biciuitoarele:

„Deasupra groapei tale va vorbi un mititel
Nu slăvindu-te pe tine, laudându-se pe el.“

ar fi trebuit par'că să începem a înlocui cu muțenia gândurilor noastre, durerea pentru cei după care plângem, să înlocuim cu tăcerea rușinei și a muștrării de cuget, conștiința că de atâtea ori suntem vinovați, mulți dintre noi, de moartea și de amărăciunile îndurate în viață, ale acelor pe cari venim să-i plângem, după ce nu mai sunt.

Dar, pentru pierderea lui Vasile Bogrea, nici-o cuvântare, nici un cuvânt măiestrit, nici un strigăt de părere de rău, nu poate înlocui singura exprimare materială a durerii noastre, care trebuie să fie un sfâșietor hohot de plâns.

S'a dus dintre noi omul bun și drept, omul mic de trup și atât de mare la suflet, mintea scânteietoare, avântul înfrăptat și simțirea nobilă; s'a dus vulturul căruia, ca un trăsnet năprasnic, boala i-a sfâșiat trupul și care, — după o eroică dar zadarnică luptă cu vijelia vieții, s'a prăbușit la picioarele noastre.

Te-am văzut, suflet nobil, în redacția ziarului pe care o mână de oameni în frunte cu tine, l'am înființat, în Ianuarie 1923, aici în Cluj. Se căuta un titlu, care să iasă din rândul denumirilor banale. Și titlul l-ai găsit tu: „Conștiința Românească.“

În „cuvântul de lămurire“ din fruntea numărului 1, tălmăceai sensul acestui titlu: „gazeta este o critică a societății și orice critică trebuie să înceapă cu o prealabilă auto-critică, cu examenul propriei tale conștiințe.“

Așa ai trăit și ai luptat o viață întreagă, judecând pe alții, dar judecându-te, purificându-te mai întâi pe tine însuși. Câți o pot spune și o pot face aceasta?!

Dar te-a pândit pământul lacom:

„Pământ avar,
„E-așa puțin din tine'n noi,
„Și-așa curând
„Ni ceri puținul înapoi —
„Așa curând,
„Pământ avar!

așa serial în iarna premergătoare anului care ni te-a răpit.

Și-acum când pământul lacom închide în sânul-i rămășițele tale sfinite de durere, „Liga Culturală“, s'a gâ-

dit să contribuie cu o picătură măcar, la opera de veșnicire a numelui tău.

Din fondurile „Ligii Culturale“, aceste fonduri curate și sărace, cum sărac și curat a trăit și a murit Vasile Bogrea, Secția Cluj a Ligii instituie, cu începerea anului universitar curent, o bursă care să vie în ajutorul întreținerii unui student ardelean, lipsit de mijloace, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, pe care Vasile Bogrea a ilustrat-o, la catedra de limba și literatura latină, cu vasta sa erudiție, cu neîntrecuta sa iubire de patrie și cinstire a adevărului și dreptății.

Studentul vrednic pe care Facultatea îl va desemna pentru această bursă, care va purta numele lui Vasile Bogrea, va avea fericirea ca atât cât va sta între zidurile Universității, să fie legat de numele și amintirea marelui dispărut, va avea veșnic înaintea ochilor pilda profesorului neîntrecut, așa de crud răpit de soartă dela împlinirea menirii sale pe pământ.

I. Constantinescu-Delabaia

Durerea foștilor elevi

În fața corpului neînsuflețit al profesorului Bogrea, greu se pot găsi cuvinte care să exprime sentimentele foștilor săi elevi. Acela care a plecat dintre noi pe drumul fără de întoarcere și-a revărsat comorile asupra noastră cu atâtea generozitate, încât a devenit cel mai de seamă părinte al nostru. Fără deosebire de specialitate, fiecare dintre noi găsea un sfat bun, o îndrumare înțeleaptă la acest nesecat izvor al științei omenești. Mai ales pentru noi, tineretul ardelean, avea farmecul unui soare nou. Crescuți încă sub urmările vechilor cătușe, profesorul Bogrea ne-a adus de dincolo de Carpați geniul românesc în puritatea lui. Prezența lui la Universitatea Daciei superioare, era o pecete a unității noastre sufletești. Această unitate o propovăduia profesorul Bogrea cu putere profetică.

Neîntrecut meșter al graiului românesc, sub vraja lui catedra se schimba în amvon. Pentru el Universitatea nu se reducea la știința de catedră, ci era supremul altar al neamului. Abundența

jertfelor aduse pe acest altar, era pentru dânsul adevărata garanție a viitorului nostru. Sacerdot dârz al credinței sale, pretindea pentru acest altar respect și dragoste. Profesorul Bogrea ne-a învățat să ne iubim Universitatea. Aceasta-i cea mai scumpă moștenire, pe care ne-a lăsat-o acelor, care l-am ascultat, l-am iubit și l-am urmat.

În luptă neîncetată cu slăbiciunea trupului, el a ajuns un martir al muncii desinteresate. Acest martiriu ni-l consacra ca un ideal măreț, pe care-l avem de urmat. Viața lui a devenit pentru noi un crez, iar siciul lui este simbolul credinței noastre.

Dascăl blând, aceia care ne simțeam mai strâns legați sufletește de tine, te urmam cu credință, fiindcă tu nu ne-ai dat știință aridă, ci un ideal, un suflet. Ce ai fost tu pentru învățăceii tăi, n'o poate spune cuvântul meșteșugit, ci doar o lacrimă fierbinte, venită din adâncul inimii noastre.

Fie-ți țărâna binecuvântată, după cum marele-ți suflet binecuvântare ne-a fost.

Liviu Rusu

Jalea studenților moldoveni

Ai plecat pe drumul dreptilor, bădiță Vasile. Iei cu tine o parte din sufletul studenților „Moldovei Intregite“ din Cluj. Cu frunțile plecate pe siciul tău plângem moartea unuia din

cei mai de seamă înfățișători ai epocii de aur a Moldovei, la care se întruneau într-o desăvârșită armonie, erudiția cu bunătatea sufletului și energia vajnică a arcașilor străbuni.

Noi nu plângem numai după dascălul cel mai de seamă al vremii, pe meleagurile noastre, după comoara stihurilor și a vorbitorului neîntrecut, mai de preț decât tot aurul împăraților lumii, ci ne doare gândul că n'om mai vedea niciodată zâmbetul tău de cerească seninătate și ne-a lipsi de azi înainte dragostea cu care sfaturile tale părintești, îmbrățișau acțiunile noastre, când purtau pe ele pecetea binelui

Ultimul cuvânt

Întâmplarea a făcut să fiu cel din-tău care să te primesc cu un „bine ai venit” în Cluj, iar acum să fiu cel din urmă care să-ți spun cuvântul de dureros „rămas bun”.

Venit-ai între noi cu gândul să plătești Ardealului desrobii împrumutul dat patriei mame de marii dascăli. Trimis de Iașul strălucitorilor cărțurari din Moldova cea cu dulce graiu, care în-trădevăr se putea mândri că „nasc și în ea oameni”, astfel de oameni ca tine, — dela început ai stârnit admirația noastră prin alesele tale însușiri sufletești, prin multilateralele și adâncile tale cunoștințe și prin vraja cuvântului tău sprinten și înflorit.

Cu cât te-am cunoscut mai bine, cu atât te-am prețuit, admirat și iubit mai mult. Tu ai simțit aceasta și, în modestia ta, credeai că nu ne-ai dat de-ajuns. Ca o albină harnică care, sburând din floare în floare, culege sucule din care-și făurește mierea, astfel străngeai tu din nenumăratele cărți învățătura ta neîntrecută, pentru a o împrăștia apoi neprecupețit, cu graiul viu și în scris, tinerelor vâlțare ale univesității noastre, specialiștilor de-acasă și din străinătate, care te urmăreau cu interesul cel mai viu, și publicului mare care te asculta răpit. Nu băgai în seamă boala nemiloasă care-ți rodea trupul șubred. Iar ea nu te-a iertat.

Ai presimțit ce te aștepta când, nu cu mult timp înainte de a te despărți de noi, ai scris „*Debemur terrae*”.

Lăcomiei pământului nesăturat, care ți-a cerut înapoi „mereu” și „așa de curând” „puținul” ce ți-a dat, îi putem răspunde acum cu resignarea cuvintelor tale:

„Ți-l dăm, sfințit de suferinți,
Transfigurat de vis,
De fericiri de paradis,
De prăbușiri și năzuinți
Și sfășieri
Ș'atât amar —
Ți-l dăm...
Pământ avar!”

Chipul tău de mucenic, la care sufletul a fost veșnic în luptă cu trupul osândit, s'a odihni acasă la noi, între florile sfințite de sub ștergarul dela icoane, și l-or lumina candelile, grijite de mâna mamelor noastre și ne-om ruga lui ca unui bun și de oameni iubitor.

Mergi la cer, bădiță Vasile.

I. Constantinescu

Ceeace a fost slab și trecător în tine ne-a părăsit înainte de vreme, dar va rămânea veșnic în noi ceeace a fost nemuritor: sufletul ales al colegului și

prietenului iubit, al învățatului fără păreche.

Rămas bun, scumpe și neuitat coleg! Dormi în pace în lăcașul celor drepti!

N. Drăgan

NOTA. — *Inmormântarea regretatului profesor a avut loc Duminecă, 19 Septembrie. Au mai vorbit: Părintele Vasile, protopopul Clujului; prof. G. Bratu, în numele foștilor colegi dela liceul-internat din Iași; prof. N. Ionescu, în numele județului Dorohoi; prof. Arpad Bitai, aducând omagiile poporului maghiar; stud. Noveanu, în numele Soc. academice „Petru Maior” și stud. M. Cuparencu din partea „Soc. Stud. în Filosofie și Litere”. — Red.*

PROBLEME ECONOMICE

Bugetul general al Statului

Pentru realizarea principiului că orice cheltuială pentru un serviciu public să fie efectuată cu autorizarea reprezentanților națiunii, s'a născocit un act public, prin care se dă prealabil această autorizare. Acest act, care este prezentat supt formă de lege, este bugetul.

Legea asupra contabilității publice din 21 Martie 1903 dă pentru buget următoarea definiție:

Bugetul este actul prin care sunt prevăzute și prealabil aprobate veniturile și cheltuielile anuale ale Statului, sau ale altor servicii publice (§. 2.).

Prin această definiție legislatorul nu a căutat să dea o definiție generală a bugetului și de aceea nu ne vom ocupa de lipsurile ei din punctul de vedere al științei financiare. Din punctul de vedere al legislației pozitive însă, această definiție prezintă două mari lipsuri, și anume: în ea nu se spune că bugetul este o lege specială, și nu se prevede că bugetul este o stare de echilibru între venituri și cheltuieli. Dacă această definiție a voit să se refere la toate bugetele instituțiilor publice, sau de utilitate publică, este greșit că nu s'a făcut distincția că unele din aceste instituții au bugetul votat de parlament ca și bugetul Statului, altele nu. Pentru fiecare din aceste instituții bugetul înseamnă altăceva de cât pentru Stat, și executarea bugetului și responsabilitățile care decurg din această executare sunt cu totul altele pentru instituțiile publice, care, deși supuse legii contabilității Statului, nu au bugetul votat de parlament, de cât pentru Stat și instituțiile publice ale căror bugete sunt fixate printr-o lege.

De altă parte, pentru păstrarea unei bune ordine, pentru păstrarea unui echilibru financiar, s'a născut ideea nouă a bugetului. El nu este și nu poate fi o înșirare de impozite și taxe autorizate de oparte, și de cheltuieli aprobate, de alta. În istoria bugetului găsim momente când el nu era de cât înșirarea veniturilor publice aprobate — de cheltuieli Suveranul nu dădea socoteală poporului — astăzi însă națiunea voeste să știe precis pe ce căi și din ce izvoare se vor acoperi necesitățile instituțiilor publice, și cu cât se pot restrânge cheltuielile pentru ca să se ușureze sarcina publică.

În afară de aceste două lipsuri definiția română a bugetului este cât se poate de completă. „Bugetul este un act”, un act public, legislativ; un „act de prevedere”: fiindcă veniturile în general nu pot fi fixate dinainte de cât în chip probabil, iar cheltuielile, o parte poate fi fixată, o alta, apreciată și o a treia, limitată; un „act de prealabilă aprobare”: fiindcă miniștri sunt autorizați dinainte prin legea bugetară să încaseze veniturile prevăzute, și să facă cheltuielile necesare în limitele impuse de buget, iar controlarea ulterioară de către parlament a gestiunii Statului nu se întinde decât asupra sincerității executării bugetului; un „act prin care sunt prevăzute și prealabil aprobate veniturile și cheltuielile anuale ale Statului”: bugetul este încheiat pe un an, și veniturile și cheltuielile sunt evaluate pe un asemenea period de timp.

Etimologiceste „buget” derivă din cuvântul vechiu francez „boulgette”, care înseamnă sac, punguliță. Drumul

pe care însă l-a făcut cuvântul buget până a intrat în știința finanțelor, este drumul istoric pe care l-au făcut multe cuvinte vechi franceze, ca prin Anglia să se întoarcă în patria mună schimbate și cu înțelesul deviat. Vechiul cuvânt francez luă în Anglia înțelesul de „punga regelui”. De aici, cu același înțeles, apoi cu înțelesul lărgit de astăzi, s'a întors în Franța, de unde târziu l-am împrumutat și noi.

Aceste considerații etimologice ne duc la considerații istorice corespunzătoare. În trecut nu se făcea nicio deosebire între bugetul Statului și bugetul personal al regelui, între „punga regelui” și punga Statului. Noțiunea de buget al Statului a apărut pretutindeni foarte târziu. În Prusia deabea constituția din 31 Mai 1850 garantează votarea veniturilor și cheltuielilor de către reprezentanții națiunii. Și totuș, guvernul fiind independent de majoritate, a dat posibilitate lui Bismark să eludeze acest drept al națiunii și să aplice între anii 1862 și 1866 bugete alcătuite de el și ne aprobate de camera deputaților. În Franța dreptul bugetar a fost întronat în regimul reprezentativ de după 1789, și totuș supt Napoleon I, și supt guvernul provizor din 1848 s'au pus impozite fără consultarea reprezentanților națiunii, iar în 1852 principele prezident, mai târziu Napoleon al III-lea, singur a redactat bugetul aceluși exercițiu.

În mod istoric cea dintâi țară care a înțeles finanțele ei pe principiile cari și astăzi stăpânesc bugetul Statului modern, este Anglia. Vechiul principiu al autorizării impozitului de către națiune, consfințit prin „Petition of Right” din 1628 și „Bill of Right” din 1688, a atras supunerii parlamentului toate veniturile publice, astfel că înainte chiar de sfârșitul veacului al XVIII-lea toate aceste venituri trecuse supt controlul parlamentului. În schimb, principiul autorizării de către parlament a cheltuielilor publice, a fost foarte greu și mult mai târziu recunoscut în Anglia. Increderea în Rege era prea mare pentru a se supune controlului public actele sale de administrație.

Cât timp veniturile domeniilor Statului erau îndestulătoare pentru a acoperi necesitățile instituțiilor publice, nimeni nu se putea amesteca în afacerile Coroanei și să atingă prerogativele regale. De îndată ce aceste venituri nu au fost îndestulătoare și a trebuit să se recurgă la impozite, amestecul public s'a infiltrat. Încă din secolele XIV și XV când regii cereau parlamentului autorizare de noi impozite, erau nevoiți să dea explicații parlamentului prin comisarii lor, pentru a câștiga

votul reprezentanților națiunii. Acele explicații care se refereau, fie asupra necesităților ce aveau a acoperi noile impozite, fie asupra folosirii vechilor impozite încasate, sunt izvoarele principiului autorizării de către parlament a cheltuielilor publice. La început aceste explicații erau foarte sumare și de multe ori indicau numai un secret de Stat de care nu avea, Suveranul, să dea nimănui socoteală. Însă în urma revoluției dela 1688 parlamentul a căpătat dreptul formal să controleze anumite cheltuieli publice. Dar nici după această dată cheltuielile particulare ale Casei regale nu au fost deosebite de cheltuielile Statului, deși pentru întâia oară, atunci, se fixase în Anglia o „listă civilă”. Prin listă civilă s'a înțeles atunci cheltuielile Casei regale și administrației civile: judecători, miniștri, ambasadori, pensii, astfel că majoritatea cheltuielilor publice scăpa controlului parlamentar. De abea în 1830 și mai precis în 1837 la suirea pe tron a reginei Victoria, s'au dat toate cheltuielile publice ale Angliei în discuția parlamentului, separându-se complet cheltuielile coroanei de cheltuielile Statului.

Al treilea principiu al bugetului modern: discuția anuală a cheltuielilor și veniturilor publice, deși admis de mult, 1689, în Anglia, totuș din cauza introducerii treptate a celorlalte două principii mai înainte, și a evoluției lente a formelor publice, nici astăzi nu este în întregime aplicat. Sunt cheltuieli și venituri permanente pe cari parlamentul le aprobă odată pentru totdeauna și venituri temporare, sau cheltuieli anuale, care înscrise pe „estimate” sunt votate anual de parlament. Însă, în fiecare an, Ministerul de finanțe englez, în expunerea bugetară pe care o face Camerei comunelor, prezintă tabloul general și comparativ al tuturor cheltuielilor și tuturor veniturilor publice.

În Franța fazele prin care a trecut noțiunea bugetului Statului sunt aproape aceleaș ca cele din Anglia, cu deosebirea că au date mult mai apropiate de timpurile noastre. Parlamentul francez a câștigat în chip practic dreptul de vot al bugetelor de venituri și cheltuieli de abea în 1817. Legea bugetară din acel an proclamă că „cheltuiala fiecărui ministru nu va putea, de acum înainte, să depășească creditul „în masă” deschis fiecărui din ei. Ei nu vor putea, supt responsabilitatea lor, să cheltuiască peste acest credit”. Și dela această dată evoluția dreptului se face în sensul specializării creditelor. Astfel: ordonanța din 1827 întinde principiul asupra diferitelor „secții” ale cheltuielilor ministeriale,

iar legea din 1831 asupra „capitolelor” fiecărei secții.

În România istoria bugetului începe cu „Regulamentul organic” întocmit în 1829. Întâiul buget al principatelor românești (Moldova și Muntenia) a fost alcătuit în 1831. De altfel prin Regulamentul organic se fixau cheltuielile anuale ale Statului, precum și veniturile care urmau să fie încasate. Aceste cheltuieli puteau fi modificate de adunarea generală cu consimțământul corpului plenipotențiarilor țărilor garante. În art. 74 al Regulamentului organic al Principatului Moldova se stabilesc cheltuielile anuale ale Statului după cum urmează:

I. Bir către Turci	500 000	Piaștri
II. Lista civilă a Domnului („Deacum el nu și va mai putea să-și atribuie nicio ramură de venit, nici să oară dela nimeni biruri sau dări în natură”).	800.000	„
III. Retribuția funcționarilor de tot felul	1,800.000	„
IV. Încalzitul și iluminatul diferitelor tribunale, departamente, cancelarii	60.000	„
V. Cheltuielile agenției diplomatice a Moldovei la Constantinopol	100.000	„
VI. Plata servitorilor dela tribunale, departamente și vâmi	207.000	„
VII. Echipamentul și întreținerea jandarmilor	850 000	„
VIII. Stabilirea și menținerea carantinei pe Dunăre	100.000	„
IX. Întreținerea poștei, cu poștalioane și accesorii	638.600	„
X. Blanche de poștă pentru serviciul guvernului	80.000	„
XI. Penzi viage și ajutoare	500.000	„
XII. Școli publice, imprimerie și bibliotecă	200.000	„
XIII. Seminarul de preoți	80.000	„
XIV. Pavagiul orașului Iași	125.000	„
VX. Repararea drumurilor și podurilor	75.000	„
XVI. Medii, subbiruri, moașe	12.000	„
XVII. Casa marelui	100.000	„
XVIII. Închisorile publice	86.000	„
XIX. Întreținerea apeductelor	75.000	„
XX. Îndemnitatea către Sf. Spiridon	21.000	„
XXI. Casa de rezervă	259 975	„

Regulamentul adaogă: „Aceste cheltuieli, hotărâte definitiv, vor servi de bază fixă și permanentă pentru stabilirea impozitelor și celorlalte venituri ale principatului, destinat să acopere totalul cheltuielilor, și nu vor putea fi destinate pentru alte servicii decât cele specificate mai sus”.

După cum se vede din acest buget fixat prin regulament, viața publică era foarte redusă, cheltuielile neînsemnate. Un „piastru” reprezintă cam 22 bani. Cât de puțin se dădea școlilor, lucrărilor publice, tuturor instituțiilor și serviciilor publice pentru funcționarea lor!

Pentru Muntenia bugetul era hotărât astfel:

La venituri lei vechi 14.329.000

La cheltuieli lei vechi 12.144.628

Deci cu un excedent de lei vechi 2.184.372 trecut la casa de rezervă.

În general însă, bugetele principatului Munteniei s'au executat cu deficiente însemnate. Lipsa unui recensământ

mânt, lipsa unei experiențe bugetare, nestrângerea dărilor la timp, populația sărăcită și redusă prin emigrările anterioare, au făcut ca gestiunea multor ani să se încheie cu deficite. În Moldova nu s'a întâmplat același lucru. Bugetele acestui principat, de altfel jumătate din bugetul Munteniei, fiind mai cu îngrijire evaluate și mai potrivite stării economice generale a țării, s'au executat de cele mai multe ori cu excedente. Între anii 1832 și 1850 numai în anii 1835 și 1838, din cauza anilor agricoli răi, bugetele s'au soldat cu deficite.

Greutățile financiare, datorite în mare parte și faptului că în principate nu plăteau dări decât clasele muncitoare și productive, care din cauza modului neomenos cum au fost exploatare erau într-o stare de mizerie și decădere îngrijitoare, și apoi și deselor schimbări politice ce au trecut asupra principatelor, au durat, încă multă vreme, și după convenția de la Paris.

Deși încă din 1831 se găsesc bugete pentru principatele românești, ele ne fiind votate de adunări electivă, nu sunt întemeiate pe principii moderne ale bugetului. De abea la 1859, după încheierea convenției dela Paris, când s'a recunoscut națiunii române dreptul de a consimți impozitele sale prin reprezentanții ei aleși, dreptul de a consimți și discuta toate veniturile și cheltuielile publice, de a discuta și aproba bugetul alcătuit de Domnitor și guvern, dreptul de a controla și a se da seama despre executarea bugetului, se poate vorbi de un drept bugetar în adevăratul înțeles al cuvântului.

Convenția dela Paris întronând în principatele române o organizație democratică, a făcut să dispară și nedreptatea privilegiilor de oarece a adus principiul nou că: „toți românii sunt egali înaintea legilor și a impozitelor“. Această măsură n'a împlinit numai o necesitate socială, ci și una economică, fiindcă din lipsa contribuabililor și starea lor precară, veniturile publice erau din ce în ce mai slabe și mai neîndestulătoare, iar datoria Statului creștea la o proporție însemnată față de totalul bugetului.

Astfel bugetul din 1859, nu este însemnat numai prin aceea că este întâiul buget votat de o adunare națională aleasă, dar și prin aceea că el este întâiul buget prin care s'au impus la „darea capitației“ toate clasele sociale.

Dreptul bugetar introdus în țările românești de Convenția de la Paris dintr'odată și în întregime, fără nicio legătură cu condițiile juridice din trecut, este același care la 1859 era centralizat în toate țările apusului. Prin Con-

venție se recunoștea suveranitatea națiunii în materie financiară. Articolul 25 zice: „nici un impozit nu va putea fi înființat sau adunat dacă nu a fost consimțit de adunare“. Prin art. 22 se recunoaște drepturile adunării asupra votului bugetului: „Bugetul veniturilor și acela al cheltuielilor, pregătite anual pentru fiecare principat, prin îngrijirea Hospodarului (Domnitorului) respectiv și supuse adunării, care va putea să le amendeze, nu vor fi definitive decât după ce vor fi votate de dânsa.“ Iar prin articolul 24 se recunoaște dreptul de control al națiunii: „Încheierea definitivă a socotelilor, va fi prezentată adunării, cel mai târziu în termen de 2 ani, socotit dela închiderea fiecărui exercițiu“.

În urma unirii principatelor și a unificării administrative ce a avut loc în anul 1862, s'a realizat o organizare financiară unitară, astfel că în 1863 avem întâiul buget unificat, și deci întâiul buget al României.

Examinarea bugetelor principatelor românești ne pune în lumină situația financiară grea în care se zbateau în ultimul timp micile principate. Evaluări disproporționate și nereale de venituri, sporiri necurmăte de cheltuieli, apoi bugete nevote la timp sau chiar nevote, continuându-se necurmat, fără control bugetul anului trecut, au dus la ruina financiară a acestor țări. Unirea principatelor a adus noiei țări care se ridica, ca zestre, o situație financiară neînchipuit de grea, care din cauza nevoilor de organizare ale administrației și armatei, improprietărea țăranilor, pierderea veniturilor din areni de pe moșiile Statului, s'a îngreuiat și mai mult, astfel în cât la sfârșitul domniei lui Alexandru Ioan I Cuza, creditul Statului era secăt cu totul, casele publice goale și tezaurul împovărat cu o datorie flotantă de 55.761.841,02 lei și anuitățile unei datorii pe termen lung de 168.205.165,39 lei.

Mesajul tronului din 28 Aprilie 1866 se exprimă în următorii termeni despre situația financiară moștenită de la predecesor:

„Datorii colosale în proporțiune cu mijloacele țării, venituri compromise și micșorate din cauză de dezordine;

„Lipsă de sistem și de legi eficace pentru repartitia și perceperea impozitelor;

„Rămășițele colosale de venituri și impozite împletite în cea mai mare confuzie, neconstatate și mare parte pierdute;

„În administrația vămilor dezordine, lipsă de legi și de control;

„În administrația domeniilor Statului

tot dezordine, lipsă de sistem, de regulament și de control;

„În administrația monopolului tutunului, dacă aceasta se mai poate numi administrație, și monopolul regiei, o îndoită cursă, care s'a întins Statului și publicului, cursă în care a picat și Statul și publicul, unul și altul jertfe ale cupidității traficantilor de tutun, și ale oamenilor însărcinați cu înființarea și administrația acestui monopol;

„Bugetele până azi iluzorii, în care se aflau veniturile umflate spre a le apropia pe cât se va putea mai mult de suma cheltuielilor; nouă și ingenioasă metodă de echilibrare în materie de buget.

„Acum că vâlul care acoperea partea cea mai gravă a rănilor noastre financiare s'a rupt pentru a le privi, și a le constata cu înlesnire:

„Greșelile, risipele, nepăsarea și ne prevederea cari ne-au împântat într-o situație atât de dureroasă, care au pus guvernul român în pozițiune umilitoare de a lăsa creditorii, funcționarii, pensionarii săi, armata sa, contractorii săi, într-o suferință ruinătoare și intolerabilă, aceste greșeli, această risipă, această nepăsare de banul contribuabililor și de viitorul țării, vor servi sperăm de acum înainte, de un aspru învățământ pentru noi și urmașii noștri... însă a constata numai răul nu înseamnă a aplica și remediul. Remediul este într'adevăr urgent... noi sacrificii de împrumut sau impozite până la dezvoltarea resurselor de care dispune țara spre a-și recăpăta echilibrul și timpul necesar pentru orice operă omenească, spre a se putea vindeca răul prin economie, organizare, și un control eficace“.

Expunerea situației financiare lăsată de guvernul căzut la 11 Februarie 1866 în acești termeni, chiar dacă ei ar fi cei juști, este un rechizitoriu nedrept, cu nuanțe politice evidente, și dictat, nu atât de adâncă nemulțumire a Domnitorului Carol, atunci venit în țară, contra moștenirii pe care i-a lăsat-o predecesorul său, cât de nevoia unor oameni politici de a găsi noi cuvinte de îndreptățire pentru actul dela 11 Februarie 1866. Când Alexandru Ioan I. Cuza a moștenit dela predecesorii săi o situație cu mult mai grea, și când el în scurtă lui domnie a făcut atât de mult pentru consolidarea și organizarea țării, nu merita aceste necruțătoare aprecieri. În cursul organizării unui popor, este nedrept să smulgi și să judeci singură situația financiară a țării, fără a ține în seamă situația generală, politică, economică și socială a ei.

Nouii conducători nu au fost îndreptățiți să facă un asemenea rechizitoriu,

Paralisia economică

nici ei nu au putut îndrepta situația financiară a țării. Încă mulți ani bugetele s'au soldat cu deficite, și s'a recurs neconținut la împrumuturi pentru acoperirea acelor deficite. Bugetele însă erau de regulă votate de adunarea deputaților, și numai rareori s'a întâmplat ca să fie extinse pe exerciții noi bugetele de pe anii precedenți, și atunci numai pentru cazul că nu au putut fi prezentate la timp, sau în împrejurări cu totul extraordinare, cum au fost împrejurările războiului nostru, pentru unirea tuturor românilor, când Camerile descompletate, și prin ocuparea de către dușmani a unei mari părți din țară, neîntregibile, nu mai puteau lucra.

În desvoltarea istorică pe care a luat-o bugetul Statului se pot distinge următoarele trepte:

Întâia treaptă a fost când s'a recunoscut principiul că impozitul trebuie să fie consimțit de reprezentanții aceleora cari au a-l plăti.

A doua treaptă a fost când reprezentanții națiunii au câștigat dreptul să supravegheze sumele ridicate și să discute motivele care necesită impozitul;

A treia treaptă a fost când s'a câștigat dreptul de a se discuta veniturile și cheltuielile, care nu intrau supt competența Suveranului;

A patra treaptă a fost când s'a câștigat dreptul ca adunarea electivă să discute și să voteze periodic veniturile și cheltuielile Statului.

Această desvoltare istorică a durat timp de patru secole.

N. Ghiulea

BIBLIOGRAFIE

- Legea Românească (1 și 15 Septemvrie)
Școala Bănățeană (August)
Cosinzeana (12 și 19 Septemvrie)
Adevărul Literar și Artistic (12 și 19 Sept.)
Școala Noastră (1-15 Septemvrie)
Gutenberg Typograph (11 și 18 Sept.)
Țara Noastră (12 și 19 Septemvrie)
Universul Literar (12 și 19 Septemvrie)
Foaia Tinerimii (15 Septemvrie)
Revista Economică (9 Septemvrie)
Stuparul Român (August-Septemvrie)
Oltenia foaia casei Oltenii (16 Sept.)
Viața Românească (Iulie-August)
Pupăza (Septemvrie)
Buletinul Camerii de Comerț și Industrie din Chișinău (Maiu-Iunie)
Képes Ujság (15 Septemvrie)
Cuvântul Agronomilor (15 Aug.-15 Sept.)
Lucian Blaga: Ferestre colorate (Insemnări și fragmente. Biblioteca „Semănătorul” Arad, 1926. Prețul 10 lei.)
Dr. S. Stanca: Greva și alte povestiri. (Biblioteca „Semănătorul”, No. 150, Arad. Prețul 5 lei.)

Pentru a ilustra practic modul în care se produce paralizia noastră economică, în care lipsa de numerar — ca lipsa de sânge într-un organism viu — încetinează și amorțește svăcirile de viață, fie-ne permis a cita din mii de cazuri numai două exemple. Descrierea și analiza tuturor ar reclama volume întregi.

Astfel citez, după ziare, cazul lui Emil Emanuel din Timișoara. Casa aceasta era cea mai mare importatoare de coloniale în toată Timișoara. S'a declarat insolubilă în Ianuarie 1926, cu pasive de 35 milioane și active de 10 milioane lei. Cazul a produs mare senzație, căci aproape toate băncile din Timișoara sunt afectate cu sume însemnate: Banca de credit cu 8 milioane, „Timișana” cu 3 milioane, „Prima casă de păstrare din Timișoara” cu 2 și jumătate milioane, „Banca de Timiș” cu 250 mii, Palace cu 1.300.000, diferite case cu 9 milioane ca credit de mărfuri.

Activul constă din o casă în Timișoara, o altă casă în Berlin, apoi din mărfuri, în valoare totală de 10—11 milioane lei.

Drept cauză a insolvenței se invocă fluctuația leului și dobânzile uzurare ale băncilor, cari numai în anul trecut s'au urcat peste 5 milioane. Până în momentul din urmă, Emanuel credea că va putea evita catastrofa, căci și în Noembrie a plătit 6.327.000 lei aconto datoriei. Dar după aceea și-a pierdut echilibrul.

Un alt caz despre a cărui autenticitate garantează scriitorul acestor rânduri, este mult mai instructiv.

În Maiu 1922, Gamma cumpără o pădure de aproape 600 hectare, într-o regiune bogată în păduri, ca să nu fie prea expus la șicanele reformei agrare.

În insistența consilierului său silvic Laczi, în Octombrie se și apucă de o exploatare provizorie, obținând permis de exploatare pentru 12 hectare.

Lucrările pe teren sunt conduse de expertul Laczi și de fiul acestuia ca „manipulant”, cu atâta abilitate și experiență, încât abia trece un an și Gamma, pe lângă sleirea mijloacelor sale financiare — suficiente pentru exploatarea celor 12 hectare — se pomeneste încurcat de o droaie de cărăuși, impozite, păzitori, supraveghetori și alți angajați, cu pretențiuni neachitate. În plus, mai intervine prea grațios, reforma agrară. În plus, se amestecă cu multe cheltuieli, „după tarif” și peste tarif, advocații celor nemulțumiți. Mai socotiți, pe deasupra, un gest pripit și difamant al unei creditoare cu preten-

țiuni răscolite din toate ungherele, apoi năvala altor partide, pretinzând despăgăbiri pentru neîmplinirea de contracte, cari cu toții s'au transformat, „conform legii”, în creditori „onorabili” (deși foile umoristice nu cunosc speța aceasta de oameni).

Aproximativ veți avea o palidă icoană despre situația nu tocmai de învidiat a lui Gamma, încolțit din toate părțile de nouăzecișinouă de creditori, mici, mijlocii și mari, și cu toții foarte onorabili.

Sminteala cea mai gravă era reforma agrară, care nu lăsa nici să se mai transporte lemn tăiat din pădure, nici să se exploateze mai departe pădurea, nici să se vândă întreprinderea.

După desbateri și alergări de vr'o 8 luni, succede în fine, că în Iulie 1924, Gamma scapă teafăr de onorata Reformă și pe urmă își face următoarea socoteală:

creditorii se pot împăca achitându-le, ori garantându-le pretensiunea;

pădurea fiind prețuită la circa 8000 vagoane de material lemnos însemnează că ea oferă ceva garanție;

socotește, în fine că cu un avans de un milion lei poate achita definitiv pe creditorii mici și mijlocii, rămânându-i în sarcină numai 3 creditori mari și 2 mijlocii;

crede că mai ușor se va putea înțelege cu cinci interesați, decât cu nouăzecișinouă de inși și

luând toate aceste în combinație, în August 1924 încheie cu d. Victor o convenție de exploatare a pădurii. Din cele premergătoare veți ghici esența convenției:

d. Victor se obligă a exploata pădurea, pe cheltuiala sa, conform legilor și ordonanțelor în vigoare;

se obligă a procura și a așeza o cale ferată industrială, dela pădure până la gara c. f. r. de încărcare;

se obligă a preda, în gara de încărcare, d-lui Gamma, 25 la sută din lemnul exploatat, în total deci, și succesiv, 2000 de vagoane;

în sarcina acestei cote, d. Victor se obligă ca în termen de o lună de zile să procure lui Gamma un avans de 1 milion lei pentru achitarea creditorilor mici și mijlocii;

pe 5 creditori mari și mijlocii îi aranjează d. Victor și le garantează jumătate pretensiunile și din cota d-sale de lemn;

până la achitarea tuturor creditorilor, d. Victor plătește lui Gamma o rată anuală de 100.000 lei, ca Gamma

să poată trăi cu familia sa, urmând ca după achitarea definitivă a tuturor creditorilor, să intre în posesiunea cotei de lemne.

Era clar, că d. Victor aducând și așezând Deacovilul, valoarea pădurii creștea la dublu.

Era dar chestia de a procura miliomul. Garanția, ce o oferia d. Victor, era de minimum 14 milioane lei, pentru care, în timpuri normale, ar fi putut obține un credit de cel puțin 7 milioane, cu dobândă de maximum 8 la sută.

Dar în anul mânturirii 1924 și al României mari 6, cu toată acoperirea oferită, d. Victor nu a putut procura milionul, nici cu dobânzi uzurare de 33 la sută.

În sondări, alergări și tratative penibile trece luna lui August, fără ispravă. Trece luna lui Septembrie, iarăși fără ispravă. Trece luna lui Octombrie, tot fără ispravă...

Creditorii lui Gamma devin impacienți. Un fost angajat se burzuluște și la îndemnul juriconsultului său, cere declararea în stare de faliment a lui Gamma, ceea ce după câteva peripecii se și ordonă de către Tribunalul competent, în Ianuarie 1925.

Pentru cetitori nu va fi fără interes a se ști, că onoratul consiliu falimentar și curatorul au încheiat convenția falimentară, de exploatare a pădurii, tot cu numitul Victor, și tot în baza convenției din August 1924, dar lăsând din noua convenție tocmai avantajele asigurate creditorilor: avansul de un milion pentru achitarea creditorilor mici și garantarea pe jumătate a pretenșiunii celorlalți din cota d-lui Victor. Despre rata anuală de 100.00 lei, pentru Gamma, nici poveste să mai figureze.

Totus creditorii, cari s'au burzului foarte aspru contra falitului, nu au aflat cu cale să contesteze nici o iotă din dispozițiile consiliului falimentar și ale curatorului, ci învinovătesc mai departe pe falit, somându-l să desființeze falimentul!!

Par-că un faliment s'ar putea desființa nitam-nisam, fără bani.

Rezultatul e, că d. Victor a așezat Deacovilul, exploatează pădurea, fără să fi dat nici o lescaie chioară lui Gamma, ca acesta să-și poată aranja nevoile. Cheltuieli cu falimentul se fac. Avera se dă pe copcă cu sistemul de a o vinde ieftin, prin licitații. Pentru debitorul falit se mai ivi nenorocirea, că un creditor nărăvaș, cu „drept de separație“, îi scoase casa la mezat, pentru 170.000 de lei, tocmai într'un timp, când avea copii de purtat la

școală și de așezat. În general, pentru falit nu are alt avantaju starea de faliment decât cel mult a opăci năvala creditorilor și a-i limpezi situația de

drept față de unii creditori prea lacomi. Iată un caz din ceea ce se numește paralizie economică.

Gavril Todica

Șomajul

Epidemia iremediabilă a sistemului de producție capitalist, — șomajul — bân-tue cu furie în epoca post belică toate statele Europei. Dela cele mai puternice până la cele mai debile, trăesc an de an, perioada mizeră a lipsei de lucru. Din cauza acestei importante probleme, în Anglia s'au perindat consecutiv toate partidele la guvern, dar s'au arătat neputincioase pentru a da o soluționare fericită. Un milion și jumătate de șomeri flămânzi au defilat pe străzile Londrei, pentru a demonstra opiniei publice, că acolo unde este bogăție prea mare, inerent, o clasă trebuie să sufere și să flămânzească. Dar chestiunea se agrava, și măsurile — oricare ar fi fost ele — nu trebuiau să întârzie. S'a chemat la guvern partidul muncitorilor, ca supremă satisfacție, dar și acesta, — după cum era de așteptat —, nu a putut decât să amelioreze în mică măsură problema șomajului. Măsurile cari ar fi tins direct la remediarea acestei boli sociale, nu puteau fi luate de guvernul lui Mac Donald prin faptul, că el guverna în cadrul societății capitaliste, iar aceste măsuri erau de bună seamă în fundamentală contradicție cu interesele acestei societăți.

Ce s'a putut face sub guvernarea labursită, a fost majorarea și intensificarea ajutorării șomerilor de către stat.

În complexul ei, problema șomajului este extrem de dificilă. Privită cu ochii realității, pe trupul vieții sociale, îți face impresia unui cancer, a cărui vindecare definitivă este imposibilă în actuala alcătuire socială.

Oricâtă greutate prezintă această problemă în ameliorarea ei, totuș, guvernele statelor apusene îi dau o importanță primordială, pentru că ea este strâns legată de existența și progresul acestor state.

La noi, — deși s'a înfăptuit o viață industrială după alipirea nouilor provincii, care ocupă zeci de mii de brațe — chestia șomajului nu prezintă pentru politicienii noștri nici un interes. Dar o statistică care să ne arate cel puțin numărul acestor muritori de foame nici nu există, și este o imposibilitate, ca să se poate alcătui. Profanul se va întreba nedumerit, cum să nu se poată alcătui o statistică în țara noastră, în țara formelor? Răspund clar, nu se poate! Este cu puțință să întocmești o statistică a „învârtiților după afaceri“, a „permiselor de export“, a „milioanelor furate“, în fine, a tot ce poțestei, — numai a muncitorilor șomeri, nul de unde să culegi aceste date? Cine le posedă? Anunță capitalistul pe cineva că a svârilit pe ușe afară un cârd de muncitori goi și flămânzi? Nu! Există o lege care să oprească pe acești flămânzi de milioane de a nu svârli pe drumuri muncitorii, până nu anunță Ministerul Muncii,

care ar trebui să ia sub protecție pe acești nenorociți?, ferească sfântul! Atunci, ne întrebăm, cine trebuie să știe de rostul muncitorilor șomeri? Cine știe în străinătate? Dar la întrebarea ultimă, pare că s'au lămurit întrucâtva lucrurile. În țările apusene există complectă libertate de organizare în sindicate și uniuni, a tuturor muncitorilor, fără teamă de acțiuni subversive, de comploturi, de conspirații contra siguranței statului și o altă mulțime de bazaconii, cari nu au rațiunea de a exista atunci, când lucrătorii sunt organizați și disciplinați în sindicate puternice. Aceste Comuniuni legal recunoscute de stat și cu sprijinul material al acestuia, se îngrijesc de întreg proletariatul unei țări. În Anglia ca și aiurea, conducătorii muncitorilor țin consilii împreună cu primii-ministri și ministrii țărilor respective, pentru a consulta matur și a găsi mijloacele ce pot veni în sprijinul soluționării șomajului. Acolo muncitorii nu sunt biciiți de oprobriul disprețului al celui mai mititel funcționar.

Un exemplu despre importanța ce se dă problemei șomajului în străinătate, ne arată o telegramă din Praga comunicată ziarelor noastre prin agenția Ceps.

În prezent în Cehoslovacia se găsesc fără de lucru un număr de 71-mii muncitori, ceace ar reveni cam 44 la sută din numărul populației ocupată în industria cehoslovacă. După cum spune telegrama, deși numărul șomerilor nu este așa de considerabil totuș, factorii corespunzători privesc cu mare seriozitate problema și sunt conștii de necesitatea rezolvării ei. Iată ce spune în parte telegrama: „Una din chestiunile principale, care atrag atențiunea opiniei publice cehoslovace, a politicienilor și deja a guvernului cehoslovac este actuala criză industrială și comercială și consecințele ei, care se evidențiază printr-o accentuată lipsă de lucru. Această chestiune a fost discutată acum câteva zile la o conferință a miniștrilor economici, care s'au ocupat cu clarificarea situației reale și mijloacele de lichidare a crizei.“

La sfârșit telegrama încheie:

„Nu numai statul dar și cercurile industriale se ocupă în mod serios de problema șomajului și lucrează intensiv la proiectele de luptă contra lipsei de lucru.“

La congresul sinicatelor noastre amsterdamiiste care s'a ținut la finele lunii August., cor., la punctul 2 al. f. al ordinii de zi, s'a discutat raportul referitor la situația economică a muncitorimii. Cu o mare îngrijorare s'a desbătut chestia șomajului, care la noi în țară nu preocupă pe nimeni, și lasă în cea mai neagră mizerie un număr considerabil de muncitori.

Slabele forțe materiale ale sindicatelor noastre sunt în imposibilitate de a veni în

Vasile Bogrea și Anuarul Institutului de istorie națională dela Cluj. — Țara Hațegului. — Invierea lui Vasile Alecsandri

ajutorul acestei nemorocite stări de lucruri. Congresul s'a văzut nevoit să voteze o moțiune prin care se cere în primul rând ca Ministerul Muncii, să interzică concedierea în masă a lucrătorilor. Întreprinderile industriale cari sunt nevoite să concedieze un număr mai mare de lucrători, să nu poată face aceasta până nu va anunța inspectoratul muncii, și numai după ce această instituție a examinat situația împreună cu delegații Uniunilor muncitorești respective, și a găsit că concedierea nu poate fi evitată. Al doilea, ca Statul să înceapă de urgență lucrările publice și construcțiile de căi ferate în proiect, spre a veni în felul acesta în ajutorul muncitorilor fără de lucru. Al treilea, să se introducă asigurarea în caz de șomaj prin intermediul sindicatelor recunoscute legal, statul urmând să acorde ajutoarele bănești lucrătorilor rămași fără de lucru, din motive independente de voința lor.

Aceste trei puncte, din moțiunea congresului sindicatelor noastre, duse la îndeplinire de către Ministerul Muncii, vor forma un început de înțelegere mai perfectă a vieții noastre sociale, care nu poate decât să sufere de pe urma șomajului. Două formidabile rele se desprind din cadrul acestei boli sociale: primul, paralizarea industriei prin stagnarea ei, iar al doilea, decimarea forțelor manual-productive, prin condamnarea lor la o viață de mizerie.

Ion Mehedințeanu.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

N. Iorga: O tipăritură românească la Uppsala (6 p. cu 5 reproduc. afară din text, 15 lei) ne duce la Nicolae Milescu. E un liturghier slavon, scris destul de rău și un fel de copie după liturghierul lui Dosoftei din 1679, dăruit de Spătar lui Sparwenfeldt. Un fragment numai. Altă lucrare din aceeași bibliotecă și trecută prin aceleași mâini, e Tâlcul Evangheliilor. Marele vântură-lume, care trebuia să uimească și China cu mintea și cu toanele lui, trece prin aceste pagini și le dă un preț mai mare decât al documentului, ca o filigramă de preț, urmărită de un ochiu încântat, cu tot meșteșugul și tâlcul ei, în soare.

Oltenia, anul I, no. I. — O nouă revistă, care se prezintă astfel: „Cuvântu nostru. Să ivește o nouă foaie ale cărei fețe stau deschise tuturor Oltenilor deplin încredințați că în colțul ăsta de țară, ie o fire deosăbită, un altfel de suflet. Oltenia cere fiilor iei aleși să-ș unească puterile pentru a scoate la iveală și a arăta lumii, tot ce are ia mări frumos, mări înșămnat. Pentru a putea răzbi și izbuti, Oltenia își pune toată nădejdea în ai tineri, care mări repede pot înțelege și urma drumu pe care-l croiește. Punând temei pe sănătate și muncă, pornim hotărâți la drum. N. Ploșor.“

Nici n'am crezut că gramatica d-lui August Scriban (tipărită în Iași) va găsi așa de curând adepți. Dar elevii au chiar întrecut pe maestrul...

Între cele 1045 de pagini și mai bine ale Anuarului Institutului de istorie națională dela Cluj (vol. III, 1924-1925, tip. Ardealul, 1926), sunt 60 pe care le-am citit întâiu. Se găsesc amestecate pe la mijlocul și capătul marelui volum, în partea de note, de miscellanea sau de recenzii, dar le-am urmărit până în ascunzătoarea lor și le-am buchisit încet. Pentru că ele aduceau scrisul iute și în același timp încărcat, rezumând într'un rând un întreg domeniu de cunoștințe ca să sară în cel următor în alt domeniu, antipodic, al lui Vasile Bogrea. Nu știam că-i citește cele din urmă contribuții științei care-i fusese atât de dragă. Pe când eu luam note și controlam un citat, cuțitele tăiau adânc în sanatoriul din Viena, într'un om care avea poate tocmai în acea clipă vedenia scumpă, de rămas bun, a cititorilor aplecați peste gândul lui. Am ca o mângâiere că atunci ne-am văzut. Zadarnică mângâiere! Fum!

Nu știu dacă mi-a scăpat ceva scris de el, dela articolele din reviste de grele cercetări până la recenziile din „Ramuri“ sau la polemicile în proză și în epigrame din „Societatea de Măine“. Am și scrisoarea lui, în care-mi vorbea cu atâta căldură de bietul meu popă Dragsin din „Românii, dintre Vidin și Timoc“, unde prinsese dintr'odată locul mai cald, plin și de bătaia ascunsă a inimii mele. Dar nu mi-l pot rememora, nici din vreo corectură de text grec și nici din argumente care fac din Dunăre unul din cele patru râuri ale Raiului sau din celelalte douăzeci de subiecte ale Anuarului acestuia sfărâmaturi ca de vase etrusce, rispite de mii de ani și încheindu-se sub mâna expertă a învăță-tului, într'un întreg, cu zei călăreți și înscrispții cu tălc.

Pe om numai îl văd, și în două ființe neasemenea. Una, din anii de studiu, călătoare prin săli berlineze cu filologie antică, filozofie sau istoria literaturii, de om mai copt decât noi, dar mult mai plin de neastâmpăr și mai neașteptat într'o specialitate. Il ascult cuvântând, în sala legației noastre, într'o seară de 24 Ianuarie al unui an care trebuia să ne ducă oștile până în cheile Balcanului, și dincolo. Ce valuri de viață și ce oratorie cu fulgere și zeflemele! Inchid ochii și cred că aud, cu un glas contrafăcut, pe Iorga, de care el era pe acea vreme, și formal, mai aproape. Toată personalitatea lui științifică, polihistoră și polemică, mi-se pare că s'a desvoltat sub această înrăurire, mereu prezentă, chiar și după ce metalul se întărise iar tiparul nu mai era trebuincios.

Și iată-l și în a doua făptură, de spaimă pentru mine, care în răstimp îl pierdusem. Cu fața de lemn ascunsă sub firele unei bărbi rare de cine știe ce Bălcescu trecut prin cele 24 de chinuri ale bolii, și în care numai ochii mai erau vii. Ochii și limba glumeață, izbutind să ascundă mai bine

decât barba firavă ruina trupească. Trece și azi prin aleile Băilor Herculane, într'o zi cu umbrele mari de parc deschise peste femei la odihnă prefăcută, vorbindu-mi. Și iată-l la Văleni, pe ulițele cu prune pâr-guite, după o lecție despre Shakespeare, sau în odaia lui din Cluj, în strada Niculae Iorga numărul șaisprezece, iscodind femeia din casă despre fișele lăsate pe jos la plecare și poftindu-mă în același timp să stau. Ne vedeam cu o plăcere care nu părea să fie numai a mea. Scrisesem ceva despre el cu puțin înaintea, știind că are să citească. Ii trimisesem în ajun un plic prin poștă. Rândurile nu le-a mai citit, iar plicul a intrat în gangul păzit de steag negru. Eram prieteni. S'a dus! Cine plânge? Tăcerea cu umezeală pe ziduri? Numele lui cu silabă grea de zeu slav? Ecou al nimicului! Goll!

Transcriu aci un sfârșit de articol, ca să se înțeleagă scrisul lui tipic, întregindu-se pe drum, încălzindu-se, rezemându-se pe citate acum dintr'un câmp, acum dintr'altul, când într'o limbă când într'alta și încheiat cu o fandare și un cuvânt de duh. Mult Bogrea și mult Iorga, mai tânăr și mai vesel de luptă. Articolul e din Anuar și se cheamă Știința militantă. Cel din urmă cuvânt despre el trebuia să fie al lui:

„Este însă un lucru pe care conștiința ar trebui să-l impună oricărui om de știință — chiar când scrie ca d. Brückner, recentibus odiis: ca lupta sa să fie cavalerască, și armele — indiferent de arsenalul din care provin — să nu fie calpe. Iar, în ce privește, în special, pe acești „Kulturlosen Vlachén“ cari sântem, să se ia act că — oricât de curios s'ar părea — ei au obiceiul să se aperse când sânt atacați:

Cet animal este très méchant:

Quand on l'attaque, il se défend.“

Institutul de istorie națională dela Universitatea din Cluj, dovedește prin anuarul său că e chiar în miezul cercetărilor istorice și în rostul propriu.

El rămâne regional, în legătură cu istoria Ardealului, puțin răscolită până acum din punct de vedere românesc Atât comunicări, ca aceea a d-lui Ioan Lupaș despre Avram Iancu, neașteptat de nouă, cu toată exploatarea jubiliară a temei, și nouă prin luminare din afară înăuntru, ținând pe erou mai tot timpul scos din scenă și făcând să vorbească despre el, printr'un procedeu clasic, pe străini, din izvoare necunoscute; „Contribuțiuni la istoria Românilor ardeleni în secolul XVII“, de Teodor V. Păcățian; „Tătarii în valea Rodnei“, de Virgil Șotropa; „Vechimea elementului românesc și colonizările sârbești în Banat“, de Silviu Dragomir; „Păstori ardeleni în principatele române“, de St. Meteș, cât și nenumăratele documente române, ungare, latine, sau recenzii greu de întâlnit în altă

parte, înfățișează totdeauna lăudabil și uneori strălucit, acest caracter.

Dar Institutul se arată și ca un exponent al științei istorice românești de astăzi. Problemele ei de căpetenie o duc sau spre originile de neam și de întăe urzelii politice sau spre acelea ale veacului XIX, la 1300 și înainte sau la 1821 și împrejur. Materialul Anuarului se poate grupa și el, afară de abateri ușor de închipuit, tot în aceste două ramuri. Iată deoparte „Contribuțiile la vechimea creștinismului”, de gepidizant C. C. Diculescu, sau „Granița de Apus a Tracilor”, de G. G. Mateescu, singurul „doctor” din Anuar care ține să știe acest lucru tot natul, sau chiar „Monetăria Țării Românești în timpul Basarabilor” de Const. Moisil; iar, de cealaltă, „Planurile lui Ioan Câmpineanu pentru unitatea națională a Românilor” de P. P. Panaitescu, care are un mare meșteșug, să-și „definizeze” subiectul, adică să-l mărginească și să-l închidă, luându-i tot ce avea sugestiv, și aceasta în propoziții compuse prea mult prin juxtapunere, a la franca. Puntea între istorie și filologie o întind Bogrea și N. Drăgan cu „Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan”.

Un spirit de știință militantă umple, în al doilea rând, nu numai interstițiile acestor pagini. Zarea e încă întreruptă de stâlpi de fum. Dușmanul s'a retras abia adineauri. Oamenii de știință pun adeseori adevărilor lor vârfuri înmuiate în venin și ele zbârnăie ca niște săgeți prin văzduh. Aici sunt la locul lor. Unguri, Sași, Sârbi, Ruteni, tovarăși de locuire și deslucire, își au fiecare partea. Ei au fost și mai sunt în aceste plaiuri „contrarii”, cum cântă în biserica lor Uniții. Și mi-se pare că nici acești Uniți nu sunt cu totul uitați. Institutul are îndoițe și întreită rădăcini în pământul care l-a născut.

Anuarul e un produs al muncii științifice organizate, mai vădită și în alte domenii universitare la Cluj decât aiurea. Nu e o simplă potriveală atunci că rând pe rând editorii lui sunt chemați în guvern și se dovedesc dela început aceiași buni gospodari în valori vii precum se arătasera în scrisese veștejite ale istoriei. D. Ioachim Crăciun, cu cele 1872 de numere din istoriografia română în 1923-24, și d. Hermann Hientz, cu 930 din istoriografia germană dela noi și privindu-ne, spun mai mult despre aceasta decât chiar lucrătorii din câmpul științei. E drept că pentru amândoi se potrivește ceea ce, într-o limbă care trebuia puțin cenzurată, scrie d. Hienz în nota la Bibliografia operelor „separate” și articolelor istorico-filologice dintre 1919-1924: „Precum oricând bibliografie, așa nici aceasta de față, durere, că nu poate preținde de a se găsi fără lipsuri.”

Când d. Romul Vuia a tipărit „Țara Hațegului și Regiunea Pădurenilor”, singurul lucru la care nu se putea gândi a fost că volumul acesta de peste o sută de pagini de mare format, clocoțitoare de știință antropogeografică, are să aibă un interes literar.

Interesul însă este. El mă face să întârziu asupra lucrării mai mult decât în-

formația bogată și încheerile noi, prin care, ca în Japonia piscul sfânt al lui Fuji-Yama la orice orizont, se arată mereu culmea de nori a Retezatului. Sunt încredințat că cine are să se mire mai mult are să fie autorul însuș. Conștiința lui științifică, pe care o știu cu tot felul de vameși treji la toate granițele proprii specialității, n'are de ce să se teamă. Nici o valoare de contrabandă nu s'a strecurat în țară. E vorba de altceva. Cred că voi fi în stare s'o dovedesc.

Altminteri s'ar putea naște bănuiala că șeful său de lucrări i-a dat nu numai din metodă, dar și din spirit. Acest șef e d. George Vălsan, care cinstește tot atât știința la catedra de geografie dela universitatea din Cluj, pe cât cinstește între noi poezia și datina bunului stil. D. Vuia e asistentul său, îl are în consiliul Muzeului Etnografic al Ardealului, unde e director, și i-a închinat cu recunoștință studiul acesta, care e numai un extras din al doilea volum al anuarului de geografie clujan. Atâtea porți deschise unei înrăuriri integrale! Înăruierea reală se menține însă strict de metodă. Nici măcar subiectul nu e un subiect sugerat ca de obicei de profesor, ci e în întregime proprietatea autorului, care îl cercetează încă de pe vremea când Românii erau cu totul altceva decât stăpâni, în Ardeal.

Forma n'are nici ea nimic literar. Ea se înfățișază peste tot cu lipsa căutată de podoabe a avântului, care nu se încrede în sovăiala de înțeles a cuvântului și l'ar înlocui cu schița unei ridicări de plan sau cu fișa bibliografică. În neputință s'o facă, folosește numai vocabularul neutru al științei sale. Noțiunile sunt sterilizate de orice rezonanță, iar judecățile, fără echivoc sau perspective neașteptate. Și când, totuși, haina aceasta cu intenții monahale ar fi să aibă, chiar ca atare, o valoare în sine, adică literară, ea se scortosește cu ardelenisme sau se șolcăie, parcă voit, cu scăpări de foarfece. De pildă: Țara Hațegului formează una (!) dintre cele mai însemnate ținuturi (pag. 7); populația veche băstinașe a cărui (!) existență (pag. 8); aceștia (!) au suferit și ele (pag. 10); populația de pe poiana Ruscăi a cărui (!) ocupație (pag. 41); împrejurările specifice din regiunea Pădurilor a(!) făcut (pag. 76).

Interesul literar al lucrării e de altă ordine, i-aș zice transcendentă.

Țara Hațegului e urmărită în cadrul ei geografic, în trecutul de colonizări și mișcări de populație și în prezentul cu distribuția acelei populații, densitate și stratificare după zonele de altitudine, creștere, descreștere, ocupație, așezări și tipuri de case. Locul e brăzdat și limpezit după toate criteriile disciplinei. Vezi muntele și valea, vatra satului de ciobani sau de plugari, potecile cu caturi ale transhumanței, fumurile de furnale de băi-de-cărbuni sau de topitorii-de-țineri în zare. Omul însuși răsare în aceste apare de viață, decarnat și abstract. Vin Mărginenii și vin Terenii, via Pădurenii și Jienii, dar numai ca fapte antropogeografice. Sufletul lor n'a intrat în marginea lucrării, care e numai un fragment. Folklorul, unde acel suflet se va ogliadi, a rămas până

azi în caștelele de însemnări ale autorului. Și de aceea pagina din urmă e ca un pridvor înalt deasupra acestei tăine. Culmea Retezatului stă cu muțenia ei geologică în fund.

(Am găsit, cum am arătat amănunțit în lucrarea mea, Pădureni între Românii dintre Vidin și Timoc, locuitori de dealuri împădurite, cu port întunecat, suflet închis și aprig, trecuți dincoace de apă din Craina sârbă și de obârșie bănățeană. Să nu fie nici-o legătură între acești Pădureni de margine de românism în afară de hotarele țării și între Pădureni de pe ambele povârnișuri ale Poienei Rusce? Legătura dintre ei ar duce și la tragerea unei linii de emigrare, care ar încăleca Dunărea. Ea ne-ar fi de folos, nu numai științific. Abia de acum încolo vom avea să ne amestecăm, cu voia împotriva Statelor care-i stăpânesc și încearcă să-i înăbușe, în soarta celor vreo treisute de mii de Români de pe cele două maluri ale Timocului).

Între ultimii „numeri”, cum îi place să ardelenizeze Asociațiunii, din biblioteca ei populară, se găsește „Povestea vieții lui Vasile Alecsandri”. Sunt abia vreo 40 de paginuțe, cu litere mari pentru ochii cititorilor de țară nededați cu furnicarul rândurilor de tipar, dar sunt patruzeci de paginuțe pentru țărani scrise de George Vălsan. Avem de ce să ne oprim.

Scrișul e bun, de duioasă dragoste. Scriitorul n'a avut nevoie să se mute pe alt plan decât cel literar propriu zis, ca să prețuiască pe poet. Lui Alecsandri nici nu trebuie să i-se facă asemenea ocară. Ii trebuie cel mult puțină iubire. Atunci pietrele scumpe risipite în versurile lui și atâtea cadente prietene, se aprind iară sau cântă. Licărește și freamătă și această nevinovată poveste a unei vieți...

E aproape straniu cum întâiul nostru mare poet a tras programul poetic al urmașilor lui. Atmosfera s'a schimbat, fie că s'a învinețit și s'a îngreuiat de stele, fie că s'a mai uscat și îndesit, ca la Eminescu și Coșbuc. Amândoi rămân la folklorul lui Alecsandri și al vremii lui. Legendele unuia se regăsesc la ceilalți, uneori măcar ca pasagii, întru totul de aceeași înălțime. Aș îndrăzni să așez pastelurile alături de sonetele eminesciene, care au adăus cadrulul de natură, nu mult mai bine prins, geamătul nemângăerii. Versuri răslețe din acest Alecsandri pot sta, prin culoare, sonorități și siguranță de termeni, în rând cu ce are Eminescu, și prin urmare literatura noastră de poezie, mai bun. S'ar putea zice chiar și că Alecsandri a dat tot materialul și tiparul poetic, dar fără poezie, și că Eminescu a adus poezia; faptul nu s'ar răsturna.

Povestea lui George Vălsan nu putea fi decât o poveste, care trebuie să idealizeze episodul, și nu să-l adauge și să-l adăncească. Ea a trecut pe-alocuri chiar dincolo, mulțumindu-se cu prea puțin și pierzând pe om în peisajul câmpenesc sau istoric. Poezia a fost, apoi; cerceșul bășca, pe când era mai potrivit să nu întrerupă, și așa prea scurtul fir, ci să-l îngroașe și gătească pe măsură ce se desfășura. Dar Alecsandri își așteaptă încă isto-

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Cu Astra la Zălau

ricul literar. Cel care ar fi putut să ducă la bun sfârșit această sarcină a părăsit-o pe drum și s'a apucat de Eminescu. Încă odată poetul a avut să sufere de trecerea mai mare a strălucitului său urmaș. De rândul acesta însă va fi răsunat. Căci, dacă Alecsandri era ușor de găsit în toate rămășițele de arhivă pe care sânguina fără pereche a istoricului literar le-ar fi îngmădit, Eminescu abia de acolo începe. După viață, operă, izvoare și diferite „lecții”, versiuni și răsunete ale scrierilor, mai rămâne la el de lămurit poezia însă; și tocmai pe ea istoricul literar nu va putea-o lămuri.

Oricum ar fi, pentru noi cel puțin, anul lui Alecsandri se apropie. Sărbătorirea a cincizeci de ani dela războiul neamului va fi și sărbătorirea lui. Poezia în care războiul s'a răsfânt și poezia lui Alecsandri. Țara se va umple iară de „Ostașii noștri”, sugubăți, viteji și lineari, Peneș Curcanul și Sergentul, cu figuri de legendă laolaltă, Dan Căpitan de plaiu sau Căpitanii de Dumbravă roșie. Academia română ar cinsti pe poet și s'ar cinsti pe sine deschizând tot atunci muzeul Alecsandri și biserița-mausoleu dela Mircești, care încep să aștepte de prea multă vreme.

Și mă bucur că, herold din trâmbiță subțire al anului acestuia, se ridică înaintea noastră, suferind și alb, George Vălsan.

Emanoil Bucuța

BIBLIOGRAFIE

Volbură Polană: „Fata din Ardeal”, poem național. (Biblioteca „Semănătorul”, No. 144-145, Arad. Prețul 10 lei.)

Tudor Vianu: Masca Timpului. (Critică literară) (Biblioteca „Semănătorul” No. 173-174, Arad 1926. Prețul 10 lei)

Aristofan: Păsările (comedie) traducere în versuri de Șt. Bezdechi. (Biblioteca „Semănătorul” No. 164-165, Arad 1926. Prețul 15 lei).

Virgil Huzum: A la maniere de... Focșani prețul 40 lei.

N. Buharin: Calea spre socialism și blocul Muncitoresc-Țărănesc în U. R. S. S. „Revista Idei”, București (20 lei),

Const. Săineanu: Recenzii (1924-1926) București „Adevărul” (60 lei).

Emil A. Chiffa: Paseri călătoare, poezii, Cluj, Imprimeria Dr. S. Bornemisa.

Ion Dongoroz: Socoteli greșite, Craiova, Scrisul Românesc.

Alex. Lupeanu-Melin: La Piatra Libertății, cuvânt festiv, Sibiu, Dacia Traiană.

Nemo: Grafologie, scrisul și omul, București.

D. Drăgulescu Alexandru (Dralex) va deschide în 20 Octomvrie aici în Cluj o expoziție de caricaturi, cu lucrările expuse în parte în vitrina librăriei „Cartea Românească”.

După unire, nordul Ardealului a avut rare ocazii în care să fie mișcat și întors cu fața spre vremea nouă a nației. Aci, la mijloc și în sud n'a trecut an fără steaguri falfăite peste mări de capete isvorite din cuiburile satelor, fără de cuvinte vestitoare ale bucuriei și ale rosturilor noi. Despre mizeriile celor de acolo au răsunit cotidian zările; din prilejuri electorale s'a făcut și acolo cunoștință cu minciunile cele aducătoare de scepticism ale politicianismului; niciodată însă nu ne-am dus acolo cu gândul curat și înalt de îndreptare, cu scopul, atât de rar în vremea noastră, de a cunoaște realitatea în toate laturile ei dureroase. Astra singură a putut face acest act în toată puritatea lui ideală.

Privită sub acest aspect adunarea dela Zălau, ca dealfel toate adunările generale ale Astrei, are o neasemănată importanță, pentru cunoașterea unei regiuni, stimularea energiilor ei și lărgirea conștiinței naționale. Și actul crește în importanță prin faptul că s'a săvârșit într'un oraș care cu prea puțin și-a schimbat haina șovinistă ungurească de dinainte de Unire. Acolo poți pieri încă de foame cu limba statului; în localurile publice îți ascultă graiul cu mîlărie, par'că ai veni de pe nu știu care continent; iar în grădina publică mai dăinuie încă „Turul”, mândrul vultur maghiar, simbol al unei stăpâniri nedrepte, fără ca să se găsească încă destule brațe românești — sau, poate, destulă demnitate românească — cari să-l doboare de pe soclu.

Deaceia valorile de țărani, în haină de sărbătoare, cari au năpădit străzile streine ale Zălaului în seninul acelei Dumineci au mișcat inimile mai mult decât ar fi putut-o face aceasta într'un oraș dela mijlocul sau din sudul Ardealului. Ele au fost argumentele vii ale puterii noastre de acolo. Din rândurile lor vedeam desprinzându-se cuceritorii acelor ziduri dușmănoase încă...

Manifestarea etnicului regiunii, — a elementului uman prin conduite etnografice și expoziții de copii, a bogăției artistice și economice prin diferite alte expoziții — este unul din aspectele cele mai originale și importante ale congreselor Astrei. Totdeauna am privit cu emoție deabia stăpânită defilarea satelor, întrecându-se unul pe altul, prin ce are mai de preț și mai original. Conduțele acestea sunt apoi cele mai excelente mijloace de dezvoltare a simțului de solidaritate națională și de stimulare a energiilor locale. Intellectuali satelor rivalizează în a-și înfățișa comuna cât mai sărbătorește și mai românească. Porturi vechi se scot din lăzile unde au fost părăsite; dansurile se reîmpresă; căci, tradiția revine cu tot specificul ei.

Se pare însă că Sălajul nu a prea avut astfel de prilejuri de manifestare sărbătorească. Îndeosebi conductul etnografic a fost prea dezorganizat, prea s'a simțit lipsa intelectualului care să-și socotească o mândrie din a se prezenta, în fruntea

unui sat, instruit de el, în înfățișarea căruia să se simtă ochiul priceput al lui. Nu avem de gând să le facem, prin aceasta, o mustrare aspră. Sălajenilor. Știm că scuze se găsesc destule; le-am auzit și noi din gura lor, chiar. Dar noi am venit acolo cu amintirile altor conduite cu care al lor nici nu se poate compara. Expozițiile — de copii, industrie casnică, fructe, etc. — au fost cu mult mai bine organizate. D. Alex. Lupeanu-Melin, raportorul expoziției de artă țărănească, n'a fost exagerat în aprecierile d-sale calde și pricepute.

Atât ne-a dat Sălajul din specificul său — și nu este puțin aceasta — la sărbătoarea dela Zălau. Căci „arta cultă” dela festivalul de Duminecă nu o putem scoti de sepecifică lui, fără să-l jignim. Nu dorim să se mai repete la congresele Astrei spectacolul indecent și subț orifice valoare artistică al unei copile care cântă cuplete banale sau cu înțelesuri dubioase, în fața unei săli pline de preoți... (Cele câteva puncte se potriveau foarte bine într'un festival aranjat de trupa lui Tănase, dar nu al Astrei). Nu căutăm nici de astădată vina, ci facem o propunere care ar trebui bine chibzuită de comitetul central al Asociațiunii. La congresele generale Astra să dea ce are mai de preț, din punct de vedere artistic. Ardealul trebuie să iasă odată din acel dilematism, justificat și mulțumitor odată, fără de nici un rost, jignitor chiar acum, când nimic nu ne mai împiedică să ne apropiem de culmile adevăratei arte. Congresele Astrei să fie o oglindă vie a sufletului românesc în ce are mai specific — jos și în ce are mai de preț — sus. Regiunea să ne înfățișeze nația satelor, iar noi să-i dăm ieși și intelectualilor adunați acolo cultură și artă adevărată. Secțiile Astrei numără doar printre ele și una artistică pe care o așteptăm la lucru și cu aceste prilejuri.

Ceeace a dat Astra, Sălajului, ceeace a mișcat inimile și a luminat cugetul au fost cele două ședințe ale congresului. În întâia îndeosebi prezența basarabenilor, în frunte cu I. P. S. Arhiepiscop Gurie, a fost prilej de adâncă și sinceră emoție. Iar salutul tânărului Sava Țăranu, reprezentantul trasnistrienilor, a făcut să sclipească mulți ochi în lacrimi. Pentru întâia oară un glas al celor mai îndepărtați și mai obidiți frați răsuna, în aceeaș melodioasă limbă românească, în fața reprezentanților sufletului românesc. Să fie oare glasul prevestitor al unei vremi nouă pentru cele 600 mii din gura Colosului rusesc? Ar fi cea mai glorioasă faptă a viitorului Astrei.

În ziua a doua a stors admirația întregului congres raportul asupra prodigi-oasei descălecări a Astrei în Basarabia. D. Onisifor Ghibu a deschis acolo un drum, singurul pe care se va întoarce la sânul nației sufletul răătăcit al Basarabiei. Peste două sute de intelectuali de-ai locului i-s'au alăturat cu entuziasm. Inapoi lor vor veni, de bună seamă și moldovenii... La anul îi vom vedea la Chi-

șinău — căci acolo se va ținea viitoarea adunare generală — „mulți ca cucuruzii brazilor“.

În aceeași ședință s'a adoptat, introducându-se și în statut, noua orientare biopolitică, preconizată cu atâta înțelegere a vremii de secția medicală. D. G. Bogdan-Duică a știut cobori noul ideal în înțelesul și aprecierea tuturor.

D-sa a vorbit despre viața națională care trebuie păstrată cu sgărzenie și îmbogățită pe toate căile, căci altfel ne amenință peirea apropiată.

Ca o consecință a orientării celei noi sunt cele două secții noi înființate: cea feminină și cea de educație fizică. Ele vor aduce în rândurile Astrei, mamele și tinerimea. Îndeosebi lipsa acestora din urmă la Zălau ne-a durut mult. O secție de educație fizică, încredințată unor entuziaști, ar putea face din serbările Astrei ceea ce au făcut cehoslovaci din serbările Socolilor.

Și Astra a mai dat satelor sălăjene cele două mari serbări dela Guruslău și Boeșa, pentru evocarea lui Mihai și a lui Bărnăuțiu. Prin câte mii de gânduri românești nu a trecut, în ziua aceea, numele celor doi eroi!... Mihai era uitat aproape, iar Bărnăuțiu a fost ridicat din stufărișul legendelor pe unde se pierduse după abia o jumătate de secol dela moarte. D. Bogdan-Duică l-a ridicat în toată amploarea lui eroică, în fața nației care trece zilnic pe lângă mormântul său, fără să bănuiască prețul adevărat al comoarei închisă acolo.

TEATRU

Repertoriul teatrului maghiar

Am cetit într'un ziar local unguresec repertoriul Teatrului Maghiar din Cluj pentru noua stagiune, care la acest teatru s'a început pe la mijlocul lunii August. Operele alese ca noutăți sau reluări se împart în echilibru pe cele două tave ale cumpenii: literatura națională, în speță maghiară și literatura streină. În literatura națională am găsit și „Bizanțul“ lui Herceg Ferencz, pe care ni-l promite și d. Zaharia Bărsan, iar în literatura streină, universală, un capitol sărbătoresc: cinci piese ale lui Bernard Shaw, care împlinesc în anul acesta 70 de ani.

Ca în fiecare an, repertoriul Teatrului Maghiar înscrie și câteva piese din literatura dramatică românească. Două opere ale lui Caragiale: „Serisoarea pierdută“ și „Năpasta“ sunt reluări vrednice. Asemenea „Patima roșie“ a lui Sorbul și „Mamechinul sentimental“ al lui Minulescu. Alături de acestea, două noutăți: „Meșterul Manole“ de V. Eftimiu și „Pretențiozii“ de N. Iorga.

Căutăm explicația acestei alegeri. „Meșterul Manole“, consacrat de teatrele naționale românești, cu concursul teatrului „Cărbuș“, unde parodia a fost veritabilă, nu mascată, a stârnit multă valvă în timpul stagiunii trecute. Dar valoarea piesei e cel puțin problematică, iar unele momente ale ei batjocoresc deadreptul istoria noastră, deși tendința ei este totuși o apoteoză a unui eveniment istoric cu proporții legendare. Această alegere ne

îngrijorează de două ori: pentru proba ce o va da despre literatura noastră dramatică actuală și pentru perversa ei valoare istorică.

Iar de „Pretențiozii“ d-lui Iorga cine știe ceva? E seducător pentru minoritari d. Iorga, mai ales în atmosfera vărătică dela Vălenii de Munte, dar interesul prestigiului nostru cultural este ca minoritarii să facă cuceriri mai puțin dramatice dela dânsul.

Nu vrem să fim cătuși de puțin răutăcioși față de direcția Teatrului Maghiar din localitate, dar o spunem deschis, că această alegere a fost neîndreptățită de valoarea peiselor în sine. Credem că bine ar fi să se ceară părerea unui român cunosător și competent la examinarea repertoriului actual românesc, în vederea unui cules din el. Poate că s'ar putea reveni chiar în actuala stagiune.

CONCERTE

Concertul coral Șt. Stoicescu

Inaugurarea stagiunii muzicale a anului de activitate, în care am intrat, s'a făcut în orașul nostru Sămbătă, în 11 Septembrie, cu un concert coral sub direcțiunea d-lui Ștefan Stoicescu. Sala Prefecturii n'a fost prea îngustă pentru numărul ascultătorilor, deși concertul era gardat de un impozant comitet de patronaj, secundat de un nu mai puțin respectabil comitet de aranjare, a căror membri s'au plătit astfel ușor de datoria lor de a sprijini „arta română“.

Corul condus de d. Stoicescu se caracterizează printr-o selecțiune a elementelor lui componente. Un cor mixt de vreo 22 persoane nici nu s'ar putea prezenta pe scenă altfel. Această calitate a lui a salvat și lipsa unei discipline susținute, care s'a tradat mai ales la executarea compozițiilor populare și în special prin predominarea basului, față de tenorul potrivit ca și față de vocile feminine bine echilibrate.

Astfel, mulțumită calităților vocilor, am avut ocazia să ascultăm un bun concert cu dublu caracter: religios și popular. În partea întâia, la un nivel superior, din punct de vedere al execuției, „Măriți pe Domnul“ de Beethoven, „Iisus prunc“ de Ceacovschi, „Doamne iubit-am“ de G. Muzicescu, „Alleluia“ (Messia) de G. F. Haendel și mai ales un mișcător „Pre tine te lăudăm“ cu solo de sopran al d-șoarei A. Elefterescu, iar în partea a doua compoziții și adaptări, pe motive populare, din Eug. Thomas, I. Brahms, G. Dima, I. Mureșanu, I. Vidu, G. Muzicescu și E. Mezett.

Între aceste două părți corale un intermezzo de soliști tineri aceeași d-șoară Elefterescu, cu o voce care vibrează cald și d. C. Teodorian, cu o puternică voce de bariton, însă prea puțin stăpânită și nedibaciu întrebuințată, acompaniați la pian cu înțelegere de d. Anton Ronai. Acestor oaspeți cântăreți le-a dat concursul d. Andreescu dela Opera noastră, care, dacă nu poate fi considerat un „diletant“, nici cântăreț de talent nu poate fi numit, de cât în batjocură.

CRONICA MEDICO-SOCIALĂ

Primul atac contra alcoolismului

Legea recentă a băuturilor spirtoase nu are încă o vechime așa de mare, încât să ne permită să-i apreciem efectele beneficătoare din punct de vedere medico-social. Dar dacă simpla impresie poate fi un criteriu de judecată, atunci putem afirma, că legea fiscală votată în sesiunea trecută a parlamentului, primul atac contra alcoolismului, va contribui la suprimarea unei părți din neajunsurile păgubitoare ale băuturilor spirtoase. Dar dacă privim alcoolismul ca o boală socială, și numai așa poate fi privit, din capul locului ni se lămurește și natura condițiilor optime în cari se poate face combaterea acestei plăgi sociale. Sunt boale a căror combaterile se execută fără prea multă greutate, prin simple ordonanțe administrative, duse la îndeplinire cu concursul medicilor, cari fac uz de mijloace profilactice, cum este vaccinarea și seroterapia. Grație vaccinării cazurile de variola devin niște curiozități din ce în ce mai rare și achizițiile continue pe cari le face serologia ne permit să sperăm, că în cetul cu încetul terenul curativ al epidemiologiei va fi din ce în ce mai restrâns. Rolurile prime fiind jucate mai ales de armele preventive. Astăzi grație serului antidiferic mortalitatea în difterie înregistrează cifre disparente față de trecutul nu tocmai îndepărtat și serul antitetanic salvează în război contingente însemnate de răniți sortiți unei morți grozave.

Și isbânzile științifice de până acum ne îndrituiesc să sperăm, că rând pe rând, oamenii de știință vor găsi remedii salvatoare și pentru alte boale epidemice. Nu tot așa stau lucrurile cu boalele pe cari cu o temeinică considerație le numim sociale. În materie de sifilis, tuberculoză sau alcoolism combaterea este cu mult mai dificilă și rezultatele profilaxiei medicamentoase sunt derizorii, dacă nu chiar nule atâta timp, cât nu intră în joc, ca un colaborator de primul ordin — conștiința masselor interesate. Față de acestea alcoolismul nu este o boală microbiană cu un agent patogen microorganic sesizabil și vulnerabil, localizat în anumite perioade în locuri abordabile, unde îl putem ataca cu succes terapeutic veritabil. Alcoolismul rezultă dintr-o intoxicație cronică consecutivă impregnării organismului prin acea substanță chimică numită alcool, care deranjează profund gospodăria organismului nostru printr-o acțiune continuă, lentă și insidioasă, tulburându-i vitalitatea prin perturbățiunile produse în intimitatea funcționării tuturor țesuturilor organismului. În astfel de condiții e foarte lămurit că mai mult decât la oricare boală socială în materie la alcoolism eficacitatea măsurilor legislative nu se poate asigura fără concursul conștient al celor pe cari acest pericol toxic îi atinge și îi deprimă fizicește și moralicește.

Dr. Aurel Voinea

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE

Studentii

La congresul din acest an al „Astrei”, ținut la Zălau, nu s'a auzit glasul nici-unui student ardelean. Și, cu această ocazie, Români din toate părțile țării, până la îndepărtata Basarabie, câți au participat la această sărbătoare culturală, împreună cu o tinărlă mlădiță a românismului de dincolo de Nistru, au peregrinat la câmpia dela Guruslău, pentru a se închina la memoria slăvitului Voevod Mihai Viteazul, și la Bocșa Română, ca să-și aducă aminte de Simion Bărnuțiu, „înițiatorul curentului democratic-național” la Românii din Ardeal.

O spunem aceasta, nu pentru că am socotit o cuvântare, „în sine”, drept un articol de prima necesitate, în stare să aducă mântuirea din nevoile vremii, cari se înmulțesc parcă în progresiune geometrică. Dimpotrivă, am fi dispuși să recomandăm o reducere a producției oratorice, pentru selecționarea ei. Căci oratoria este un meșteșug greu, și nu oricine este chemat să-l profeseze. Iar, decât un discurs becnic, mai bine o înțeleaptă tăcere, al cărei conținut poate fi tălmăcit printr'un gest de altă natură, de pe planul acțiunii, cu mai mult folos.

Dar sunt momente alese, în viața noastră de toate zilele, cari reclamă adeziunea sufletească a tuturor, și mai cu seamă a „generației tinere”, în care națiunea este obișnuită să cântărească garanția viitorului. În aceste momente tinerimea trebuie să facă toate eforturile, ca să răspundă la chemarea ei. Lipsa ei dela o datorie morală, cum a fost pelerinajul, de care amintim, este un motiv de îngrijorare pentru toți cei cari cred și lucrează pentru binele neamului.

S'au potolit valurile mișcărilor studențești, odată cu transformarea ligii cuziste în partid politic și cu batezul acestui partid, prin alegerea unui număr de parlamentari, din rândurile lui. S'ar crede că atăta așteptau studenții noștri, înfrățiți cu această ligă, să se vadă într'o vulgară acțiune politică, pe care idealismul unora o detesta odată, dar de care alții nu erau streini nici atunci. Ne place mai mult să socotim această „potolire” ca o cumințire, o revenire la munca universitară, la meditarea academică pentru întărirea sufletului în vederea intrării viitoare în viață. Anii de universitate în viața unui om trebuie să fie asemenea zilelor de concentrată retragere în sine a preotului cu adevărat, care se pregătește de un apostolat gata oricând să primească sancțiunea martiriului, și atunci numai națiunea poate fi sigură, că ea va fi servită de „generația viitoare”.

Să nu fie această potolire o abdicare dela datorile elementare, pe cari într'un moment de naivitate au vrut să le întrecă peste măsură studenții noștri. Părăsind cumințește manifestațiile ușoare și ușuratic de stradă, să nu-și adoarmă conștiința și nici să și-o murdărească în apele tulburi ale politicianismului, ci să ș-o păstreze mereu curată și să o scoată în public oridecâteori o acțiune culturală,

cărămădă din idealul nostru cultural, o cere aceasta. Căci în acest semn vom învinge!

H. Trandafir

Mihail Em. Procopiu. — Presa ardeleană ale cărei rânduri, rărite atât de simțitor prin războiu și noua viață de după unire, se reînchiagă atât de greu, a suferit o nouă și grea pierdere. Și pierderea este cu atât mai grea cu cât omul care ne-a părăsit era în puterea activității, purtător de atâtea speranțe, îndrăgostit de tradiția eroică a ziaristiceii de aci și hotărât a se dedica ei cu toată viçoarea bărbăției sale în floare. Ceice au urmărit peana sprintenă a lui M. Em. Procopiu au putut găsi cu multă ușurință la omul care o mănua o vastă cultură generală, atât de necesară ziaristului nou, o hotărâtă orientare în actualitate, o inteligență vioaie combativă, care te leagă de verva ei. Perderea crește apoi pentru vremurile prin care trece ziaristica noastră în genere și îndeosebi cea ardeleană, de soarta căreia s'a preocupat atât de mult opinia noastră publică în ultimii ani. Să te dedici cotidian acesteia, om cu atâtea posibilități de câștigat o soartă mai puțin mizeră, este o faptă într'adevăr eroică pe care puțini dintre cei cari își fac siesta după o masă copioasă, răsfoind a lene ziarul — o știu prețui cu adevărat. M. Em. Procopiu a făcut acest gest cu toată hotărârea, rămânând demn la înălțimea lui, până când moartea l-a lovit pe neașteptate. Deaceia memoria lui trebuie păstrată cu sfințenie.

Tratatul de amicitie italo-român. — Ultimul amre act al politiceii noastre externe a nemulțumit aproape întreaga noastră opinie publică. Mai mult: chiar străinătatea amică s'a pronunțat împotriva felului în care el a fost săvârșit. Pentru că prin el se nesocotește, de o nație de care suntem legați prin rasă și mai ales prin cultură, cea mai delicată problemă a României noi: problema Basarabiei. Italia o avea în mână și a voit să ne-o vândă scump. Deocamdată ne cere piața — și nu e puțin aceasta —, plătindu-ni-o cu câteva fraze entuziaste ale d-lui Mussolini. Căci oricâtă prietenie ar cânta în presa italiană noi știm care este tâlcul apariției ei surprinzătoare: prin nou tratat de amicitie poporul italian și-a câștigat o formidabilă piață a produselor industriei lui și cel mai bogat grănar al Europei orientale. Prin acest tratat Italia și-a legat cea mai acută rană: criza pâinii care creștea tot mai amenințătoare pentru un popor care se înmulțește considerabil, cu un sol atât de sărac. Aceste bunuri trebuiau plătite mai scump decât cu niște vagi promisiuni și câteva evocări sentimentale cari știm noi ce tâlc au. Dealtfel d. Mussolini a ținut să fie foarte clar și hotărât, cum este în toate actele domniei sale: a înălțurat dela început chestiunea Basarabiei la care ne gândeam și noi și noua amică, atunci când ziarele trâmbețau plecarea primului ministru la Roma. Ne mirăm atunci ce l-a determinat pe

d. Averescu să semneze tratatul. Primirea triumfală din cetatea imperială? Perspectivile unor împrumuturi grase? Sau diplomația mai are încă multe taine nedeslegate, cu toate că se vorbește, după războiu de o diplomație nouă, sinceră, prin opoziție cu cea veche de pe urma căreia au suferit destul popoarele...

Impotriva Confesionalismului. — Congresul Astrei dela Zălau a fost înflorit și el, ca toate celelalte de altfel, de brăiele roșii și albastre ale preoților ardeleni de ambele confesiuni. Au venit din toate colțurile Ardealului, dornici de o întâlnire rodnică pentru viitorul cel bun al nației. Și au putut îmbrățișa de astădată și câțiva reprezentanți ai preotimii basarabene în fruntea căreia a ostenit pe un drum atât de lung însuși arhipăstorul ei I. P. S. Gurie (Ne-a durut lipsa totală a fruntașilor bisericilor ardeleni. Nici unul nu a ținut să binecuvinteze poporul, alături de vlădicul basarabean). Datorită atmosferei de solidaritate care plutește totdeauna peste aceste reuniuni ale fruntașilor culturali ai Ardealului, amuțind pentru câteva zile micile uri confesionale, un bătrân preot, cu vorba greoaie a unei generații uitate prea curând, s'a ridicat, hotărât și cald împotriva confesionalismului, care macină încă destul de crud, viața publică a Ardealului. Dorul de rodnică pace care tremura sincer în cuvintele moșneagului părinte Flonta, a covârșit toate inimile celor de față și un ropot de aplauze a sburât din pălmile tinerilor drept răsplătă pentru curajul și gândul lui curat. Impotriva aceleiaș plăgi a confesionalismului s'a ridicat și glasul I. P. S. Gurie, la mormântul simbolic al lui Bărnuțiu. Zămbete sceptice s'au arătat atunci pe buzele unor înrăiți în acest păcat, dar dorința care se putea citi pe fața celor mulți a fost aceeaș: să piară odată această dihonie dintre noi!...

Glasul celor două fețe bisericești din ambele confesiuni nu poate trece nearătat în toată semnificația lui adâncă. El trebuie repetat tuturor aci în Ardeal, unde furia confesională a luat iarăș proporții dezastruoase pentru viața satelor și nu odată pentru întreaga noastră viață publică. S'a observat la acest congres îndeosebi dorința tinerilor de a înălțura definitiv ultima cauză mare a dezbinării ardeleni.

Un moment istoric la Societatea Naționalilor. — Ședința memorabilă în care Germania a fost primită în S. N. se înșiră, fără îndoială, printre cele mai de seamă evenimente politice de după războiu. Rămânerea în afara sanctuarului păcii dela Geneva a uneia dintre formidabilele puteri europene, amenința încontinuu S. N. în însăși ideea ei fundamentală: consolidarea păcii. Idealul n'a fost atins nici de astădată în întregime, căci prea e covârșitor și prea des răsună încă prin văile Europei ecourile întârziate ale tulumurilor nu de mult amuțite. Dar de astădată s'a făcut un formidabil pas spre

CRONICA ECONOMICA-FINANCIARA

Pentru salvarea francului

Guvernul Poincaré, venit la putere prin voința națiunii întregi, în momente de grea încercare pentru națiunea franceză, pentru a găsi cât mai grabnic măsurile cele mai potrivite în domeniul economic-financiar, pentru salvarea francului dela ruina completă, a instituit un comitet de experți, compus din opt directori de bancă, trei reprezentanți ai industriei mari, și doi profesori universitari, cu misiunea specială de a studia întregul sistem fiscal și toate problemele valutare în legătură cu soarta francului, urmând ca acest comitet să indice guvernului măsurile practice de luat, în vederea salvării francului, dela o devalorizare completă.

Acest comitet a și depus un raport, pe cât de voluminos, pe atât de interesant, și fiindcă guvernul dela început a dat mână liberă comitetului în cercetările sale, rezultatele practice la cari s'a ajuns, sunt urmările unui studiu serios nu numai pe terenul economic-financiar, ci și în domeniul administrativ și indică măsuri, cari se referă la întregul complex economic-financiar dar și de organizare internă administrativă.

Ideea călăuzitoare, în jurul căreia se învârtă întregul raport și dela care a pornit comitetul de experți în lucrările sale, e bineînțeles, a „stabilizării monetare“, căci experții, ajung la concluzia logică, că o reîntoarcere la paritatea aur e imposibilă, dat fiind, că francul a pierdut cu mult prea mult paritatea aur.

Mijloacele, cu ajutorul cărora se poate ajunge la stabilizare, sunt diferite, experții însă, abandonează ideea, de a indica toate posibilitățile și cu multă franchețe, se decid pentru anumite măsuri — de altfel destul de drastice pe cari le și indică în amănunte guvernului.

culmea tăinuită în nori albi... Discursul reprezentantului Germaniei a fost rece, măsurat cu o minuțiozitate aritmetică. Nici un sentiment nu năpădește peste țarcul strâns al cuvintelor lui. Vorbea reprezentantul unei rase cu călcăiele înfipte adânc și solid în realitate, cu toată furtuna grea care a trecut peste capul ei. Nu tot așa a fost răspunsul delegatului Franței „eroul păcii“, cum a fost numit d. Aristide Briand. Discursul pronunțat de el emoționează prin profunzimea lui umanitate și aci, citindu-l pe filele reci și distrase ale ziarului, dar în sala aceea încărcată de fiorii covârșitori ai marelui moment... Vor învinui unii de sentimentalism pe bătrânul entuziast al păcii, dar vor trebui să recunoască în adâncul cuvintelor lui o credință puternică, vizionară în viitorul de aur al unei umanități cu haina nezdrențuită de nici un războiu. Discursul d-lui Briand va contribui de bună seamă apoi la alungarea din sânul S. N. a acelor intenții ascunse, „diplomatice“, cari dăinuie și acolo, stăvilind apropierea sinceră între națiuni.

E adevărat, că partidele de stânga încă urmăresc stabilizarea francului la paritatea lui actuală, numai cât, măsurile propuse sunt de așa natură, încât capitalul strein, în loc să câștige încredere, pentru a rămâne și pe mai departe în țară, va apuca drumul invers, pentru a se reîntoarce în țara de origine.

Ori măsurile interne fiscale, oricât de radicale ar fi, totuși nu pot singure garanta stabilizarea cerută de națiunea întreagă, fără un concurs efectiv al finanței internaționale.

Ca măsuri imediate, experții indică:

1. reducerea simțitoare a cotelor maxime la impozitele pe venit și moștenire;
2. în schimb, mărirea cotelor de impunere la impozitele directe, cari privesc obiectele de prima necesitate, căci statul pe această cale, mai curând va ajunge în posesiunea mijloacelor materiale de cari are lipsă momentană, fără a mai recurge pentru trebuințele curente, la rotativele Băncii Franței;

3. măsuri de cruțare, în întreg domeniul administrativ și economic;

4. desființarea serviciilor inutile; contopirea de ministere; concedierea unui număr mare de funcționari publici și comunali, pentru degrevarea bugetului supra încărcat cu cheltuieli inutile.

Până în prezent, guvernul a și pus în aplicare măsurile indicate sub 2 și 3, luându-se toate măsurile, ca un număr mare de funcționari, al căror rost în serviciile publice nu poate fi dovedit, să fie concediați, iar ca măsuri de cruțare, pe lângă cruțarea preconizată în serviciile publice, se prevede și o cruțare în consumul intern, prin prohibirea la import a unei serii întregi de articole considerați ca articoli de lux; introducerea unui tip unic de pâine în consumul intern, prin ceea ce se speră, că se va reduce simțitor importul de cereale, căci valoarea cerealelor importate, constituie suma cea mai importantă a balanței comerciale și de plăți.

Problema consolidării datoriilor flotante, constituie pentru statul francez o rană deschisă. Până în prezent, toate încercările guvernelor trecute, de a ține echilibrul bugetului, au eșuat tocmai în urma împrejurării, că datoria flotantă și în special, bonurile apărării naționale, cu scadențe scurte, n'au putut fi achitate din venitele curente, guvernul fiind silit la fiecare scadență, de a se imprumuta la Banca Franței, care la rândul său, pentru a putea satisface cerințele statului, a pus întotdeauna în acțiune rotativele sale, urcând treptat emisiunea.

Experții propun, limitarea emisiunii bonurilor apărării naționale la suma actuală de 49 miliarde franci și administrarea acestora, prin o instituție specială, numită „Casa de Amortizațiune“.

Pentru garantarea plății dobânzilor și a titlurilor prezentate la plată, să se afecteze acestei case:

1. Sumele alocate bugetelor generale, pentru plata cuponului;

2. O sumă de amortizațiune anuală, de 500 milioane franci;

3. O sumă globală de 4 miliarde franci, în vederea achitării titlurilor ce se vor prezenta spre plată în viitorul apropiat. Această sumă, nu va greva bugetul general al statului, nici nu se va împrumuta dela Banca de emisiune, ci se va pune la dispozițiunea Casei de Amortizațiune, din împrumuturile pe cari statul Francez, le va contracta în streinătate în vederea stabilizării monetae putând să dispună asupra ei, numai în măsura replătirii titlurilor prezentate la plată.

Experții sunt de părere, că consolidarea sumei de 49 miliarde va fi posibilă, dacă guvernul se va decide la o majorare a procentului, prin ceea ce se ridică rentabilitatea acestor efecte și afectarea unei garanții speciale, pentru plata cuponului și a amortizărilor anuale. Propun pentru acest scop, o garanție a veniturilor monopolului de tutun, prin ceea ce nu numai, că se garantează plata regulată a sumelor prevăzute ca dobânzi și amortizări, ci se dă posibilitatea Casei de Amortizațiune, în caz de supremă necesitate, de ași procura independent de stat, sumele necesare garantării bunului mers al consolidării prin contractarea împrumuturilor direct, garantând la rândul său acele împrumuturi, prin venitele monopolului de tutun.

Plafonul emisiunii, ar urma să fie ridicat cu 3 miliarde franci, sumă de care statul va putea dispune la Banca Franței, contra devalue, procurate prin împrumuturi în streinătate.

Emisiunea de titluri, a căror valoare actuală se cifrează — inclusive bonuri naționale — la 300 miliarde franci, va putea fi sporită cu încă 5 miliarde.

Dar atât emisiunea de bilete de bancă, cât și emisiunea de titluri e admisă, numai pentru cazul, că după punerea în aplicare a planului elaborat de experți, s'ar ivi în primele luni întârzieri în încasările statului, urmând ca noile emisiuni, să fie replătite de îndată ce încasările au ajuns la curent.

Sabin Cioranu

O ședință a secțiilor Astrei

Luni, 20 Septemvrie, s'a ținut la Universitate o ședință plenară extraordinară a secțiilor literare și științifice ale „Astrei“, prezidată de d. G. Bogdan-Duică. În această ședință s'au discutat modalitățile de colaborare între secțiile ardeleni și cele basarabene de curând înființate. D. Onisifor Ghibu, comisar general al „Astrei“ pentru Basarabia, a cerut trimiterea de conferențieri în Basarabia, dela fiecare secție ardeleană, colaborarea prin scris la publicațiile „Astrei“ din Basarabia, sprijinirea inițiativei de a ridica un mare palat cultural în Chișinău, și participarea Ardelenilor în număr cât mai mare la viitoarea adunare generală a „Astrei“, care se va ține la Chișinău.

Produsele fabricii de bere

CZELL din
Cluj-Mănăştur

Berea albă

URSUS

Berea albă specială

URSUS-EXTRA

Berea neagră din
malţ dublu

HERCULES

se capătă pretutindeni!

Intreprinderile Forestiere Române

SOCIETATE ANONIMĂ

Capital Social şi Rezerve Lei 70,000.000

SEDIUL:

CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND NO. 36

UZINELE:

Valea-Drăganului gara Poieni, Coşnea gara
Trotuş, Lesnic halţa, Veşel, Cloşani

Adresa telegrafică: „FORESTIERA“

TELEFON: 11—50

Desfacerea mărfurilor se face prin Reprezent.
Generală

„Comerţul Lemnului“ S. A.

CLUJ, Calea Regele Ferdinand No. 38.

Adresa telegrafică: „C O L E“. — Telefon No. 11—50.

Adresa abonatului

Dr. VASILE COTRUŞ

PROF. LA ACADEMIA DE DREPT
ORADEA

ŞI-A DESCHIS
BIROU DE ADVOCAT IN
ORADEA, PIAŢA UNIRII 5

„ASTRA“

PRIMA FABRICĂ ROMÂNĂ DE
VAGOANE ŞI MOTOARE S. A.

LICENŢA EXCLUSIVĂ DE FABRICAŢIUNE ÎN
ROMÂNIA-MARE PENTRU CAZANE MODERNE
CU ÎNALTĂ TENSIUNE

**CAZANE SECŢIONALE
SISTEM GEFIA**

PENTRU PRESIUNE DE REGIM PÂNĂ LA 32 ATM.

PENTRU OFERTE A SE ADRESA:

DIRECŢIUNEI UZINELOR DIN ARAD

SAU

**REPREZENTANŢEI GENERALE S. A. R.
DE INVESTIŢIUNI ŞI FURNITURI**

BUCUREŞTI

STRADA PARIS 4 BIS.